

LA CERÀMICA VALENCIANA

descobriX-la!

ASOCIACIÓN VALENCIANA DE CERÁMICA AVEC-GREMIO

LA CERÀMICA VALENCIANA

descobriX-la!

Text i il·lustració: Román Sánchez / Malabar, serveis gràfics i editorials S.L.

Impressió: Textes e Imatges S.A.

Edita: Asociación Valenciana de Cerámica AVEC-Gremio

Carrer València, 29 - 46940 MANISES (València)

Tel. 961 54 51 50

formacion@avec.com

www.avec.com

Promou: Asociación Valenciana de Cerámica AVEC-Gremio

Col·laboren: Acadèmia Valenciana de la Llengua i Conselleria d'Educació

Traducció al valencià: Conselleria d'Educació. Secretaria Autònoma d'Educació.
Àrea de Política Lingüística.

Tots els drets reservats. Queda prohibida, sota sancions establides per les lleis, la reproducció total o parcial d'esta obra, per qualsevol mitjà o procediment, sense l'autorització prèvia dels titulars de la propietat intel·lectual i de l'editorial.

ISBN:

Depòsit legal:

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	7
PRÒLEG	9
LA CERÀMICA A L'ESCOLA	11
UNA HISTÒRIA DE LA CERÀMICA	17
I. ELS ORÍGENS	19
II. HISTÒRIA DE LA CERÀMICA VALENCIANA	23
III. HISTÒRIA DE LA CERÀMICA DE MANISES	31
TÈCNIQUES D'ELABORACIÓ DE LA CERÀMICA	39
I. COM FER CERÀMICA EN EL TORN (FER A L'AIRE)	41
II. COM ES FAN LES PECES DE CERÀMICA COLADA	45
III. COM ES FA UNA PEÇA DE VIMEN CERÀMIC	49
IV. COM ES FAN LES FLORS DE CERÀMICA	53
V. COM ES FA UN SOCARRAT	57
VI. COM FER UN PLAT I DECORAR-LO	61
VII. COM ES FA UNA FIGURA MODELADA A MÀ I DECORADA SOBRE VERNÍS	65
VIII. EL REFLEX METÀL·LIC O PISA DAURADA	69
IX. LA TÈCNICA DE LA CORDA SECA	73
X. COM ES FA UN ALFABEGUER	77
XI. EL FORN MORO	81
XII. EL FORN. COM ES COUEN HUI LES PECES	85
GLOSSARI	90

Agraïments

A Jaume Coll Conesa, director del Museu Nacional de Ceràmica, pel seu constant suport als nostres projectes.

A Josep Pérez Camps, director del Museu de Ceràmica de Manises, per la seua predisposició i col·laboració.

Als artesans Enrique Cases Cerveró i Juan Carlos Pérez Iñesta, per secundar el nostre projecte en les seues primeres aportacions gràfiques.

A Antonia Balastegui, Arturo Mora, Juan Carlos Pérez, Mª Luisa Velert, Melchor Zamora, Mercedes Alcácer, Pedro García, Salvador Valdeolivas i Vicente Gimeno, que de manera desinteressada van participar en els processos de filmació que han servit de base per al desenrotllament del projecte.

A Mª Ángeles i Mª José, d'Encisar-te, per la seua dedicació al projecte educatiu.

Als membres del nostre equip de treball que han participat en les diferents facetes del desenrotllament i coordinació d'este projecte.

A tots aquells, no esmentats, que de manera directa o indirecta han prestat la seua desinteressada col·laboració.

A tots els artesans i empresaris de ceràmica que, amb la seua dedicació, esforç i projectes han donat vida, des de temps immemorial, a la nostra il·lustre ceràmica valenciana.

PRESENTACIÓ

La ceràmica valenciana és patrimoni cultural i artístic de la nostra Comunitat. Material noble i sapiència heretada, durant quasi huit segles, dels nostres avantpassats que li van donar glòria i reconeixement universal, a través de la seua dilatada història.

Com a legataris de tan preada herència és un deure nostre mantindre i transmetre este llegat que ens ha sigut donat, a través de la transmissió del coneixement de les tècniques tradicionals d'elaboració i decoració ceràmica en les seues diferents formes i estils, a aquells que ens han de succeir.

La nostra Associació ha posat en marxa l'innovador projecte "La Ceràmica en l'Escola", per a donar-la a conèixer a la incipient generació que ha d'historiar el nostre futur. Podran així conèixer les arrels culturals que formen part de la seua identitat, i els ajudarà a entendre i valorar la seua història i a enorgullir-se del seu patrimoni.

La seua participació de forma activa estimula la creativitat i el desenrotllament de les seues habilitats plàstiques, utilitzant l'art com a forma de comunicació, i així es crearà un planter vocacional en què poden germinar les llavors de la seua imaginació.

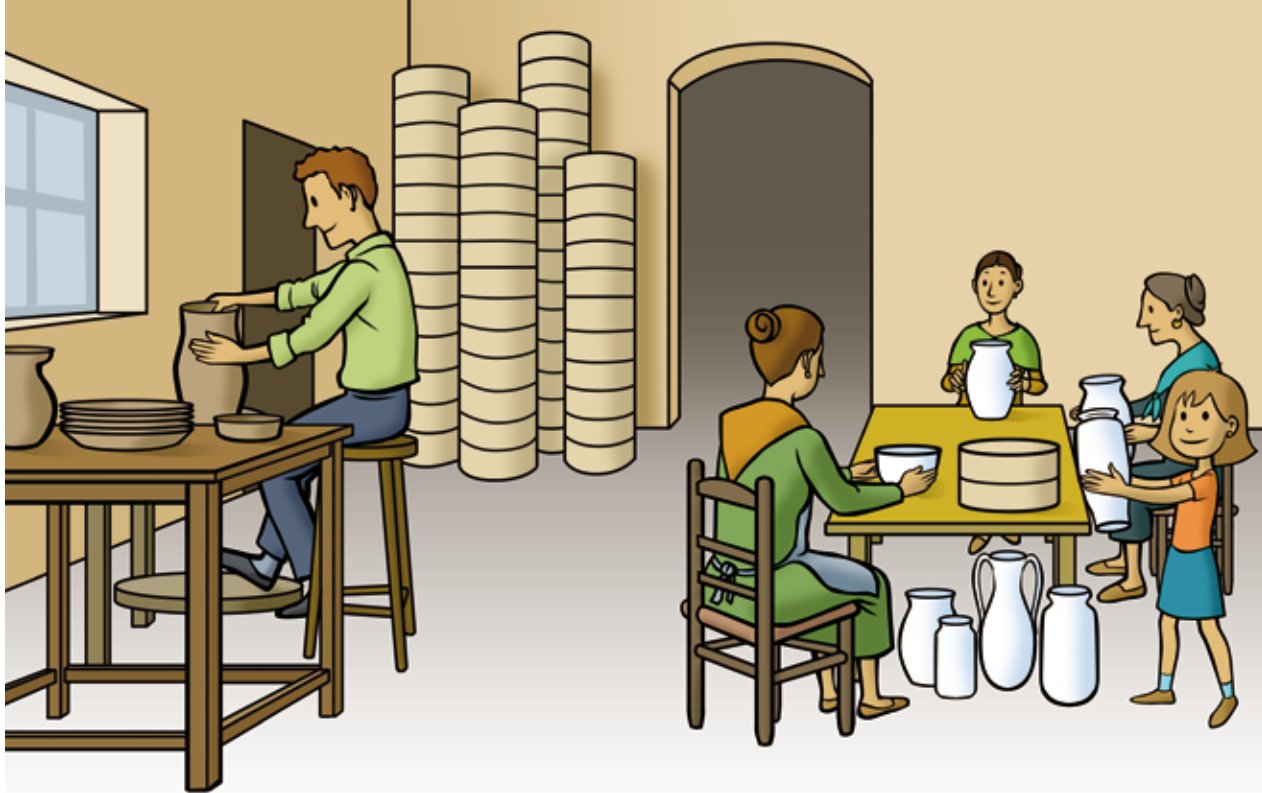
Esta iniciativa oferix un plus als nostres projectes formatius i està orientada als més jòvens, a través dels centres educatius d'infantil, primària i secundària de la nostra Comunitat.

Per a la seua implantació, s'ha treballat en l'adequació i oferta del contingut de les accions formatives adaptant-les a diferents nivells, segons l'edat i les habilitats dels participants, utilitzant una metodologia activa i participativa que compatibilitza el treball individual amb el treball en equip, integrats en una planificació agrupada.

Com a continuïtat i complement del nostre projecte, naix este llibre com un element de comunicació que, de forma amena i il·lustrativa, inicie els nostres jóvens en els coneixements bàsics de la història de la nostra ceràmica i dels seus processos d'elaboració i decoració més rellevants. I és el nostre objectiu donar-li la màxima difusió, perquè puga tindre presència en els estants de les diferents biblioteques i centres educatius de la nostra Comunitat, i estar a l'abast de qualsevol persona interessada.

Jesús Vte. Gimeno Ríos

President de l'Associació Valenciana de Ceràmica AVEC-Gremio

PRÒLEG

Des de fa més de vint mil anys o, el que és el mateix, unes 800 generacions, la ceràmica ens acompanya en la nostra vida quotidiana. Encara hui estem envoltats d'elements construïts amb este material, no sols a la taula, a la cuina, al rebost o als sòls, als murs, a l'aparador o l'armari del rebost. La ceràmica hui es troba, a més, en solucions d'alta tecnologia dels nostres cotxes, llars, ordinadors, etc. Però poca gent -i menys els xiquets- coneixen el llarg camí que hem seguit per a arribar fins ací, i, potser, coneixen poc, també, el significat que ha tingut com a motor econòmic i d'innovació en el passat d'algunes de les nostres poblacions, com va ocórrer amb la mateixa Manises. El coneixement és la base del progrés, i l'educació, des de la més tendra edat, ha de fomentar que els nostres ciutadans l'adquirisquen per a ser millors. L'escola és la millor eina sistemàtica que hem creat, i els objectius que esta institució ha aconseguit per al desenrotllament social i el progrés en el dia a dia de la nostra vida són indiscutibles. Però a esta tasca de la formació i l'educació hem de contribuir tots, ja que en això no cal escatimar esforços, i com més s'aporte amb variades estratègies cap a l'objectiu de fer créixer millor els nostres ciutadans, amb informació i coneixement, millors fruits reportarà.

En este sentit hem d'aplaudir la iniciativa d'AVEC-Gremio de publicar un còmic sobre la història de la ceràmica de Manises. Els avantatges d'este mitjà són obvis: les històries contades amb el suport de dibuixos són amenes, gràfiques i atractives, i contribueixen a la diversió dels nostres jòvens lectors, a l'aprenentatge i a la comunicació. Contribuïx,

també, a millorar la seua percepció i a enriquir coneixements i llenguatge. La idea és simple, però suposa un gran esforç que té com a objectiu fer créixer personalment els nostres xiquets ja que en el futur s'enfrontaran amb les àrdues obligacions del ciutadà adult. Si amb el còmic de la ceràmica aconseguim transmetre aquells coneixements que considerem bàsics per als nostres fills; si els acostem este passat de la ceràmica i de la nostra història que, desgraciadament, es troba ja un poc en l'oblit; si obrim la seua curiositat i els ensenym a apreciar-la i, finalment, si això els servix d'instrument per a una millor formació, s'hauran aconseguit metes que semblen senzilles però que no ho són. Des d'estes línies volem aplaudir esta iniciativa, ja que creiem que servirà, sens dubte, per a aconseguir este enriquiment. No dubtem que el còmic, amb la pròpia fascinació i màgia que posseïx la ceràmica com a material expressiu, permetran formar millor els nostres joves i ciutadans, tasca en la qual perseverem en el nostre dia a dia.

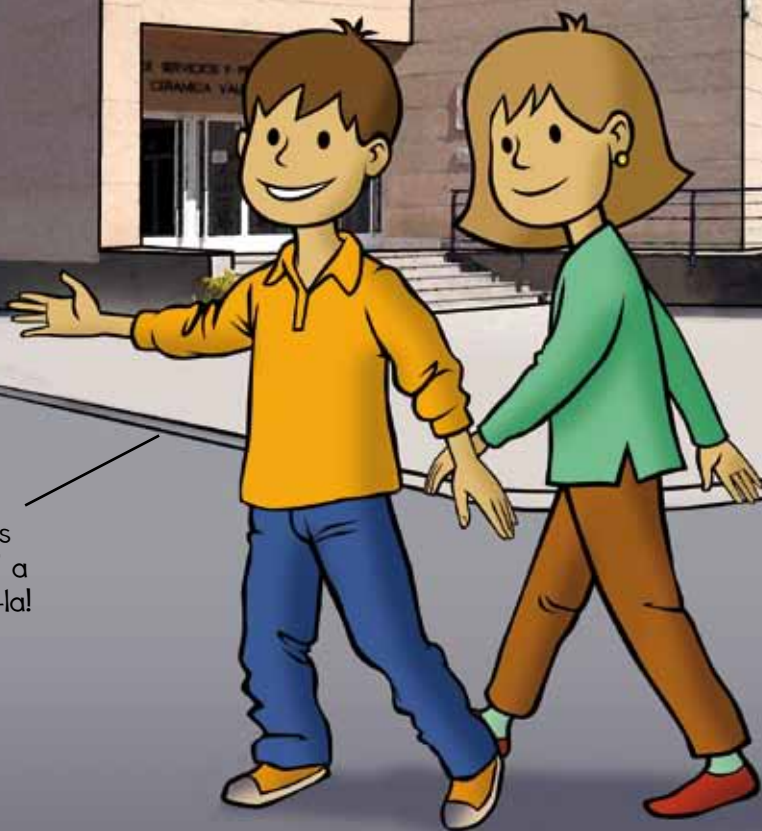
Jaume Coll Conesa

Director del Museu Nacional de Ceràmica González Martí

La ceràmica a l'escola

LA CERÀMICA A L'ESCOLA és un projecte innovador de l'Associació Valenciana de Ceràmica AVEC-Gremio, que es du a terme en el seu Taller de Ceràmica del Centre de Servicis i Promoció de la Ceràmica Valenciana, a Manises.

Vine amb nosaltres a conèixer una de les nostres tradicions més antigues i boniques. I a divertir-te descobrint-la!

En el taller de ceràmica, experts monitores especialitzades, de l'Associació *Encisar-te* impartixen tallers didàctics de modelatge i decoració de ceràmica.

Passeu,
passeu i ho
comprovareu

El Centre de Servicis i Promoció de la Ceràmica Valenciana compta, entre altres, amb un taller de ceràmica totalment equipat i amb una sala de projeccions.

En estos talleres, els alumnes en contacte amb la ceràmica se submergixen en la cultura i les arrels del poble valencià i, a més, . .

... desenrotllen les seues habilitats plàstiques en divertides activitats.

Decorarem un taulell.
A veure qui fa el
disseny més bonic.

Amb pigments dissolts en aigua, els jòvens artistes mostren la seua imaginació i la seua extraordinària creativitat.

Mireu que bé que ha quedat!

Cobrim els taulells amb vernís per a, posteriorment, coure'ls en el forn. Així, cada artista podrà conservar la seua obra perfectament acabada.

Després de pintar, arriba el moment de modelar. Els xiquets disfruten amb el *fang* i inventen les formes més divertides i enginyoses. A més, treballen en equip i així potencien el sentit de la cooperació.

Entre tots farem un poble. Podeu modelar les cases, els cotxes, les persones...

La ductilitat del *fang* permet als jòvens aprenents de ceramista descobrir les seues habilitats creatives i plàstiques.

La visita ha sigut una agradable experiència per a tots i els xiquets han après moltes coses sobre la ceràmica, protagonista d'un gran capítol de la seua herència cultural.

Espere que vos haja agradat!

La ceràmica és una part molt important del nostre passat i formarà part també del nostre futur!

I ara començarem un viatge per la història i el present de la nostra ceràmica...

LA CERÀMICA VALENCIANA

descobriX-la!

Una història de la ceràmica

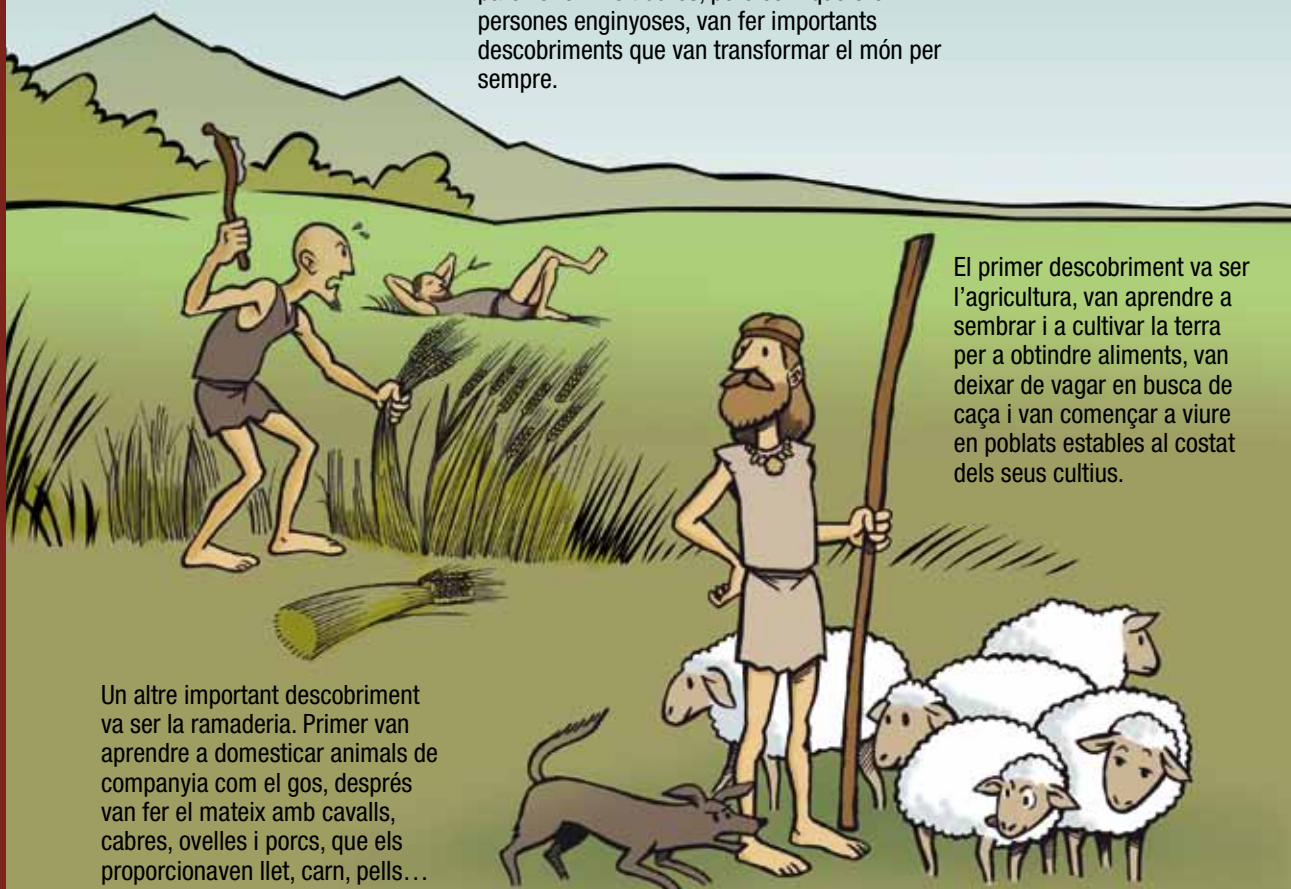

Pepa i Víctor seran els vostres guies en un apassionant recorregut per la història, en què descobrireu que la ceràmica ha sigut, des de fa milers d'anys, molt important per a la vida de les persones i ha ocupat un lloc destacat en la cultura i l'economia de la nostra terra. La ceràmica valenciana ha estat en les cabanyes dels nostres avantpassats més remots i en els palaus dels reis més poderosos. Pepa i Víctor t'explicaran per què.

I. Els orígens

Fa milers d'anys, els nostres avantpassats vivien en unes condicions que hui ens pareixerien molt dures, però com que eren persones enginyoses, van fer importants descobriments que van transformar el món per sempre.

El primer descobriment va ser l'agricultura, van aprendre a sembrar i a cultivar la terra per a obtenir aliments, van deixar de vagar en busca de caça i van començar a viure en poblats estables al costat dels seus cultius.

Un altre important descobriment va ser la ramaderia. Primer van aprendre a domesticar animals de companyia com el gos, després van fer el mateix amb cavalls, cabres, ovelles i porcs, que els proporcionaven llet, carn, pells...

Vos imagineu
un món sense
ceràmica?

Al principi, els nostres avantpassats tenien problemes per a guardar coses tan importants com l'aigua i els aliments. Necessitaven viure sempre prop dels rius o els brolladors, i el menjar es feia malbé ràpidament.

Van començar a utilitzar carabasses buides per a transportar i guardar l'aigua i cistelles de vimen per a arreplegar fruits i guardar-hi el gra, però a vegades no tenien carabasses. Les cistelles no servien per a conservar l'aigua i el gra s'hi humitejava i acabava podrint-se.

...i l'assecarem a
la vora del foc.

Algú va tindre la idea de recobrir una cistella amb *fang* i assecar-la al sol; d'esta manera, era més impermeable i l'aigua tardava més a escórrer-se... encara que este procediment no funcionava bé del tot.

Però, al capdavant, un autèntic geni va tindre una idea brillant. Va modelar amb *fang* una espècie de bol i el va posar a assecar-se a la vora del foc. Havia inventat la ceràmica!

L'invent va ser tot un èxit i cobria les necessitats domèstiques. En estos bols primitius, la gent podia guardar aigua, llet, cereals, carn... ja no calia viure sempre a la vora d'un riu i el blat podia conservar-se durant mesos sense fer-se malbé.

Però els recipients que feien eren toscos i es trencaven amb facilitat. S'havien de millorar i hi va haver gent decidida i enginyosa que es va posar mà a l'obra. Per a començar, s'havia de coure el *fang* a més temperatura perquè s'endurira. Van excavar clots en terra on col·locaven les peces i a sobre encenien una foguera.

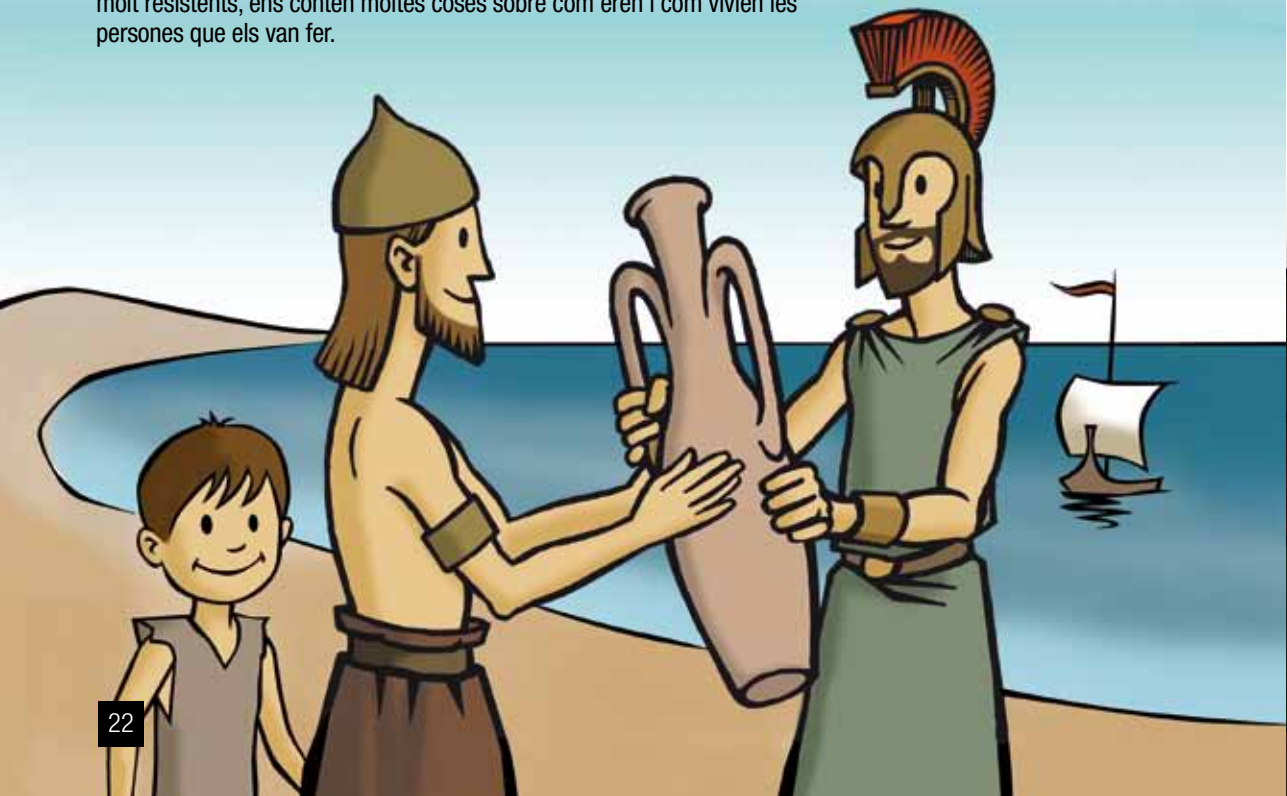
Amb el temps va arribar un altre invent definitiu: el forn. En l'interior, les peces es coïen a una temperatura molt més alta sense necessitat d'estar en contacte amb el foc. D'esta manera, s'aconseguien bols i atifells més impermeables i de superfície molt més polida, amb la qual cosa artesans podien fer productes en sèrie per a satisfer així unes altres necessitats socials.

Cap a l'any 2000 a. de C., un altre geni desconegut s'adonà que podia modelar molt millor les peces de ceràmica fent girar el fang ràpidament mentre li donava forma amb les mans. Acabava d'inventar el torn.

Els nostres avantpassats eren gent pràctica; però, entre ells també hi havia artistes. Prompte van començar a decorar els atifells, quan encara estaven sense coure, fent-hi dibuixos amb els dits o amb cordes, punxons o petxines que representaven iconografies, i que eren també la ceràmica utilitzada per a diversos rituals.

Així, la ceràmica va millorar a poc a poc i es va estendre pel món. Cada cultura va crear el seu estil propi i les peces més perfectes i belles es van convertir en objectes valuosos amb què comerciar. Els historiadors de hui en dia han après moltes coses del passat gràcies a les restes de ceràmica descobertes en les excavacions. Estos trossos de ceràmica, fràgils però molt resistents, ens conten moltes coses sobre com eren i com vivien les persones que els van fer.

II. Història de la ceràmica valenciana

En el neolític els nostres avantpassats ja decoraven les peces amb animals, figures humanes i motius vegetals i geomètrics molt elaborats.

Grecs i fenicis van portar a les nostres terres, entre moltes altres coses, els seus coneixements en l'elaboració de la ceràmica. Els ibers van aprendre d'ells i van crear el seu propi estil. El *Got dels Guerrers*, trobat a Lliria, és una de les seues obres mestres.

Quan els romans van conquerir la península, van portar els seus costums i les seues formes de vida. La ceràmica era una part important de la seua economia. La utilitzaven per a emmagatzemar blat, oli i vi. Eren gent molt pràctica, i la seua ceràmica sigil·lada era molt apreciada i utilitzada per a servir aliments.

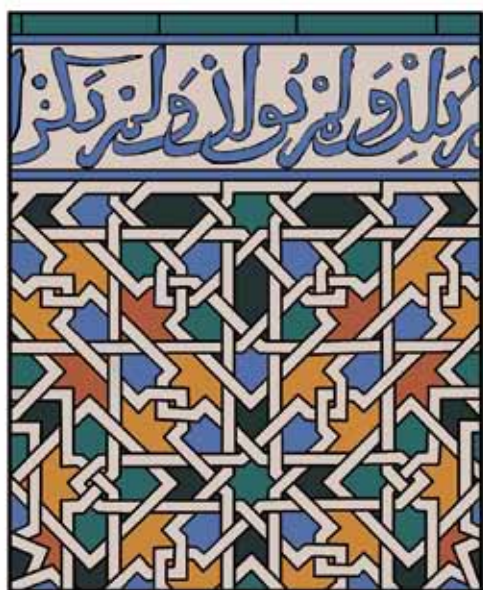
Els romans eren molt bons enginyers i van perfeccionar els forns, que eren molt pareguts als que hem usat fins fa pocs anys.

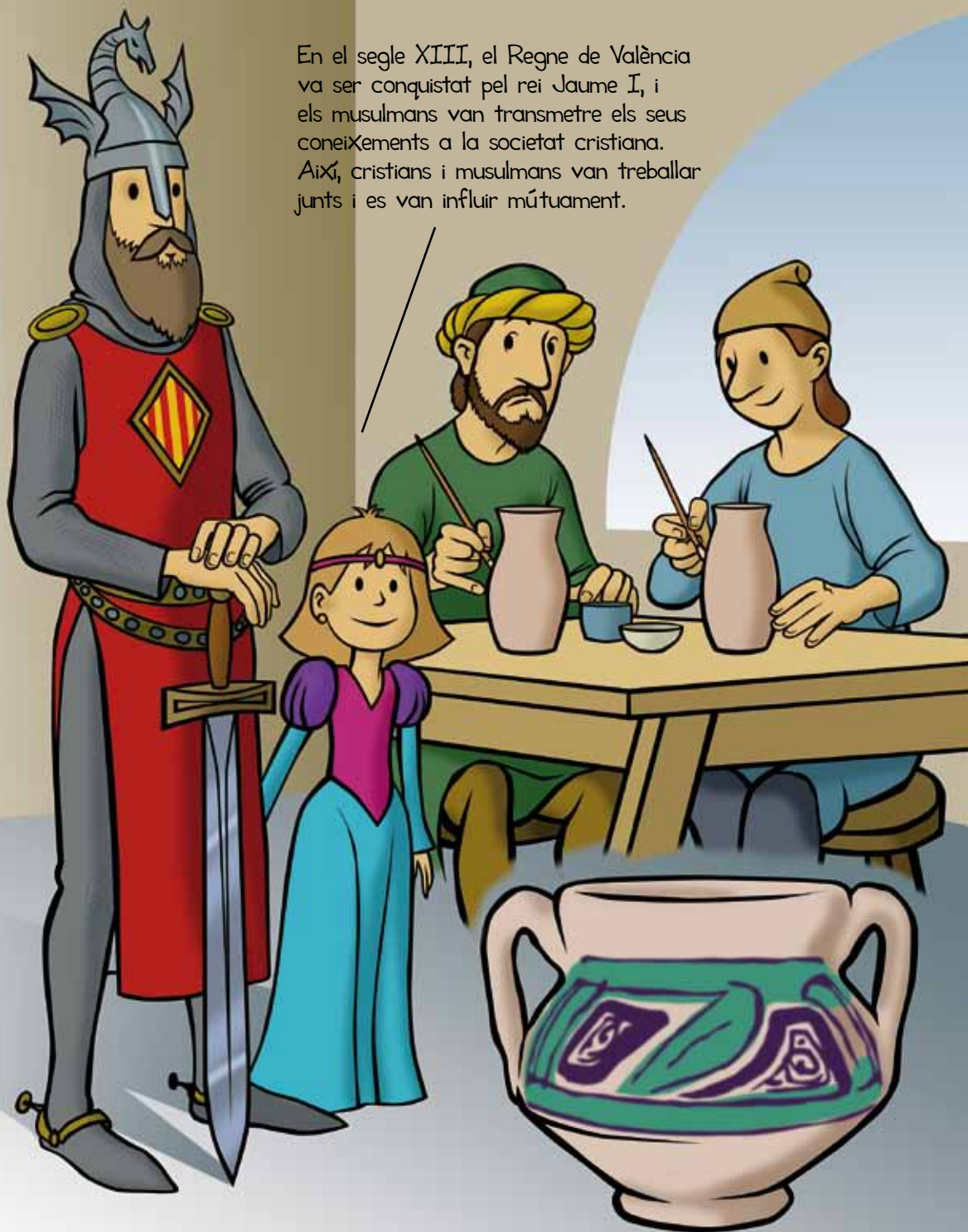
Segles després van ser els musulmans els que van arribar a les nostres terres. Grans artesans, van treballar la majoria de les tècniques ceràmiques que coneixem: la *corda seca*, el *reflex metàl·lic*, la pisa recoberta amb esmalt blanc d'estany i els alicats.

També van millorar els forns romans fins a convertir-los en forns *moros*, que s'han utilitzat fins al segle XX.

En el segle XIII, el Regne de València
va ser conquistat pel rei Jaume I, i
els musulmans van transmetre els seus
coneixements a la societat cristiana.
Així, cristians i musulmans van treballar
junts i es van influir mútuament.

D'estos anys són també les primeres referències
documentals a dos ciutats que des de llavors han sigut
protagonistes de la ceràmica mundial: Manises i Paterna.

En esta època apareix un tipus de ceràmica
decorada en verd i morat sobre esmalt
d'estany.

La ceràmica valenciana es va fer molt popular en els segles XIV i XV. Nobles i bisbes, reis i papes encarregaven als nostres artesans taulells per a decorar els sòls i les parets dels seus palaus, i les peces de vaixel·la per als seus banquets.

La tècnica que més agradava i que va fer coneguda València en tot el Mediterrani va ser la pisa daurada.

En els segles XVI i XVII la nostra ceràmica va entrar en crisi. A l'expulsió dels musulmans, que va privar els tallers valencians de molts bons artesans, es va afegir el canvi de gustos de la societat, que es va inclinar per les innovacions tecnològiques que procedien d'Itàlia, amb ceràmiques més coloristes, que de seguida van adaptar a Sevilla i a Talavera.

Els tallers valencians es van dedicar a produir una ceràmica de més àmplia divulgació que s'utilitzava per a servir aliments, i a l'elaboració de taulells amb policromies.

En el segle XVIII es va produir un canvi important. El comte d'Aranda funda en 1727, a l'Alcora (Castelló), una fàbrica molt moderna per a l'època. Va canviar la manera de treballar i va portar uns tècnics francesos perquè ensenyaren els nous estils que estaven de moda llavors a Europa.

Es van introduir nous estils amb fons molt blanc i més colorit. Els altres tallers prompte van començar a imitar-lo.

A partir de la influència de l'Alcora, que era refinada i elegant, els tallers valencians van crear durant el segle XIX una ceràmica més popular i vistosa, que incorporava, de vegades, la utilització de motles.

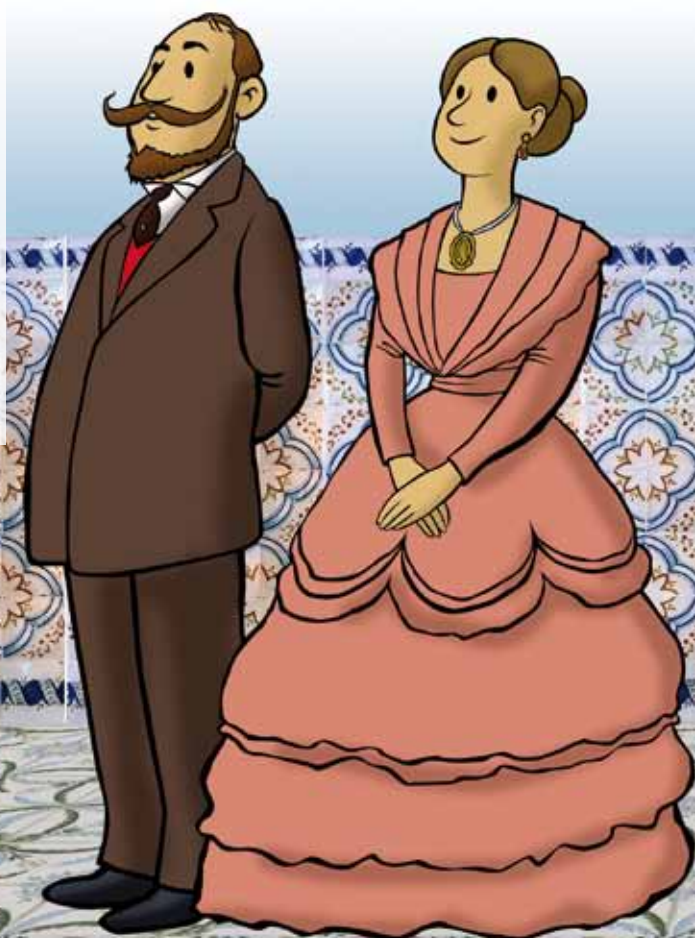
Les decoracions eren també coloristes, però ingènues.

En el segle XIX la manera de vida dels europeus va començar a canviar. Moltes famílies van emigrar del camp a la ciutat. Era necessari construir noves vivendes i que foren saludables i higièniques.

Els taulells eren un material idoni per a cobrir sòls i parets, al mateix temps que eren fàcils de netejar, i d'esta manera alguns tallers ceràmics van tindre més demanda i hi va començar un període d'industrialització.

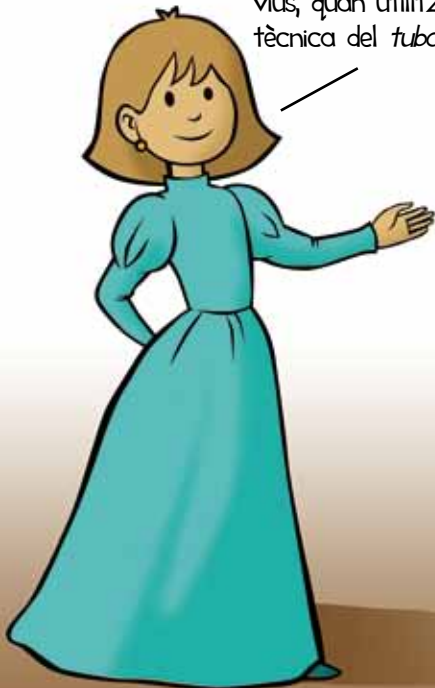
Els taulells valencians es van fer populars a tota Espanya i es venien també a l'estranger, sobretot a Amèrica.

Nous estils artístics, com ara el modernisme, van utilitzar els taulells com a element decoratiu en l'arquitectura. Alguns exemples importants són la fatxada de l'Estació del Nord de València i moltes cases populars de la comarca de l'Horta i, especialment, del Cabanyal, a València.

Als dissenyadors modernistes els agradaven molt les flors, les línies corbes i els colors vius, quan utilitzaven la tècnica del *tubat*.

En el segle XX els artesans estaven cada vegada més preparats. Inclús es contractaven escultors i pintors amb formació acadèmica per a millorar els dissenys i les decoracions.

Des del segle XX fins a l'actualitat, la ceràmica ha continuat evolucionant. És una indústria, però també un treball artesà i, inclús, molts artistes l'han utilitzada per a realitzar obres d'art modern.

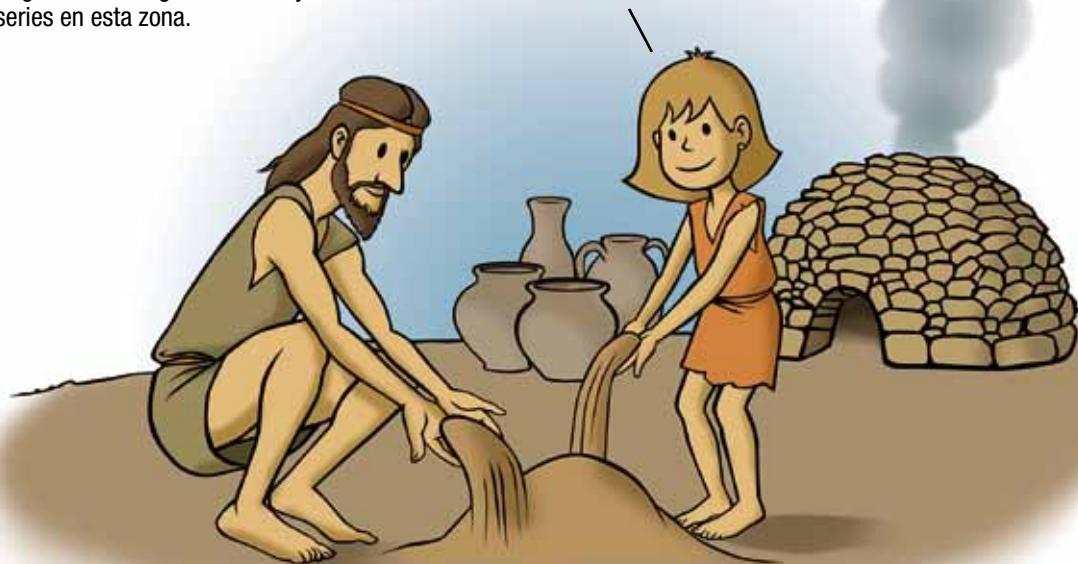
La ceràmica ha format part de les nostres vides des de la prehistòria i continuarà amb nosaltres en el futur!

III. Història de la ceràmica de Manises

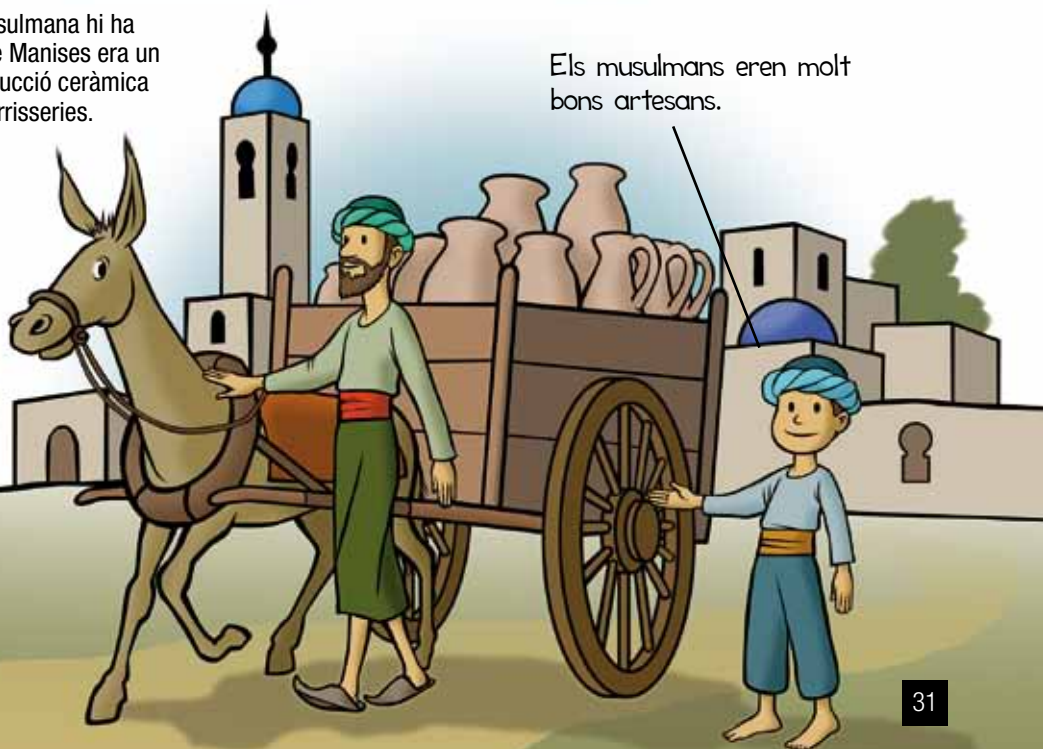
Manises està lligada a la ceràmica des dels seus orígens. En el segle III a. de C. ja hi havia terrisseries en esta zona.

Els ibers es van adonar de la qualitat de l'argila que hi havia a les terres del Pla de Quart: Alaquàs, Aldaia, Manises, Quart de Poblet, etc.

En l'època musulmana hi ha evidències que Manises era un centre de producció ceràmica amb moltes terrisseries.

Els musulmans eren molt bons artesans.

Quan Jaume I va conquerir València, va concedir la ciutat de Manises a Artal de Luna, un dels seus hòmens de confiança.

Poc després, en 1304, el senyoriu de Manises va passar a mans de Pere Boil. Els seus descendents el van conservar fins al segle XIX, quan els senyorius van ser suprimits.

L'escut familiar dels Boil continua sent l'emblema de la ciutat.

Pere Boil va ser ambaixador en la cort de Granada. Allí va conèixer els famosos gerros de *reflex metàl·lic* de l'Alhambra, i va decidir portar esta tècnica a Manises.

Precisament a Manises continuaven treballant artesans musulmans, que no van tardar a aprendre la nova tècnica.

La fama de Manises com a productora de ceràmica es va deure a les peces de reflex daurat, peces de luxe per a ús domèstic, i als taulells de color blau per a la construcció.

Taulells de Manises van pavimentar el palau del Rei a Tortosa, el palau dels Papes a Avinyó, el monestir de Poblet o el castell d'Olite, a Navarra.

Un altre tipus d'element que donava renom a esta ciutat era el *socarrat*, que es feia principalment a Manises i Paterna i que, generalment, s'utilitzava per a decorar l'entrebogat dels sostres de les estances.

L'edat d'or de la ceràmica de Manises comença en el segle XIV. La noblesa decorava els seus palaus amb taulells de la nostra ciutat i utilitzava la vaixella de reflex daurat. Productes que s'enviaven per mar des del port de València a les costes de tot el Mediterrani.

Durant tot este temps, cristians i musulmans van treballar junts a Manises.

Però, en 1609, el rei Felip III va decidir expulsar els musulmans d'Espanya, i això va ser un seriós problema per a la ciutat.

Amb l'expulsió, Manises va perdre molts dels seus millors artesans.

A partir del segle XVII, la ceràmica de reflex daurat va passar de moda i els tallers de Manises van haver d'adaptar-se als nous temps.

La ceràmica d'esta època es va fer més senzilla i popular.

Manises va continuar durant el segle XVIII elaborant ceràmica decorada de *reflex metàl·lic* i blau destinada al mercat de la ciutat de València.

Però Manises ja no tenia tant de prestigi. Els rics preferien comprar pisa policroma o porcellana contemporània de Centreuropa. I en 1787 es va crear a Manises el Montepió Militar para Pobres, on es fabricava pisa a imitació de l'Alcora.

Al principi del segle XIX la Guerra de la Independència va provocar una seriosa desfeta en la producció ceràmica. A Manises només van quedar sis fàbriques de les trenta-quatre que hi havia abans de la guerra.

A partir de 1850 sorgixen nous gustos. S'amplien les ciutats i, amb això, la necessitat de decorar les cases, i sorgix el modernisme al principi del segle XX. Es potencia l'ornamentació en l'arquitectura i l'ús dels taulells.

De sobte, tot es va cobrir de taulells: balcons, sòcols, bancs...

Manises va tornar a tindre renom internacional. En 1897 ja hi estava en funcionament l'Escola de Ceràmica, que és reconeguda de manera oficial amb caràcter estatal en 1916, ja que era, amb la de Madrid, les dos úniques que hi havia a Espanya.

Amb el segle XX es produïx una divisió entre la ceràmica industrial i l'artesanal. Les peces industrials, fetes amb motles, tenen una producció massiva, encara que també l'artesanal es feia en grans quantitats.

Tot i que també s'utilitzen noves tècniques, a Manises s'elabora la ceràmica artesanal com fa molts segles.

En les últimes dècades, els ceramistes han aconseguit ser reconeguts com a artistes que experimenten amb noves formes i nous materials i que utilitzen la ceràmica com un mitjà més d'expressió artística.

La ceràmica de Manises ve d'una antiga tradició que continua cap al futur.

Tècniques d'elaboració de la ceràmica

I. Com fer ceràmica en el torn (fer a l'aire)

La matèria primera de la ceràmica és el *fang*. Està format d'argiles, caolins, feldespats i altres ingredients. Per a aconseguir-lo, mengem estes matèries en distintes proporcions segons el tipus que ens interesse aconseguir i les diluïm en aigua fins que la mescla tinga la densitat adequada.

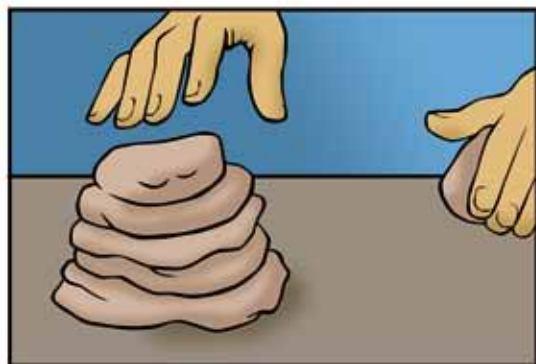
Amb este procés podem obtenir la matèria primera líquida, i l'anomenem *barbotina* o *caldo*. També la podem fer sòlida, com una pasta, i llavors l'anomenem *fang*. Per a obtenir la pasta s'utilitzen unes màquines que n'extrauen l'aigua que sobra, esmicolen la pasta, la compacten i ens proporcionen uns *totxos* uniformes. Amb este *fang* farem els treballs manuals.

El *fang* és moll i elàstic. Hi podem modelar qualsevol forma. I és molt divertit treballar amb el *fang*!

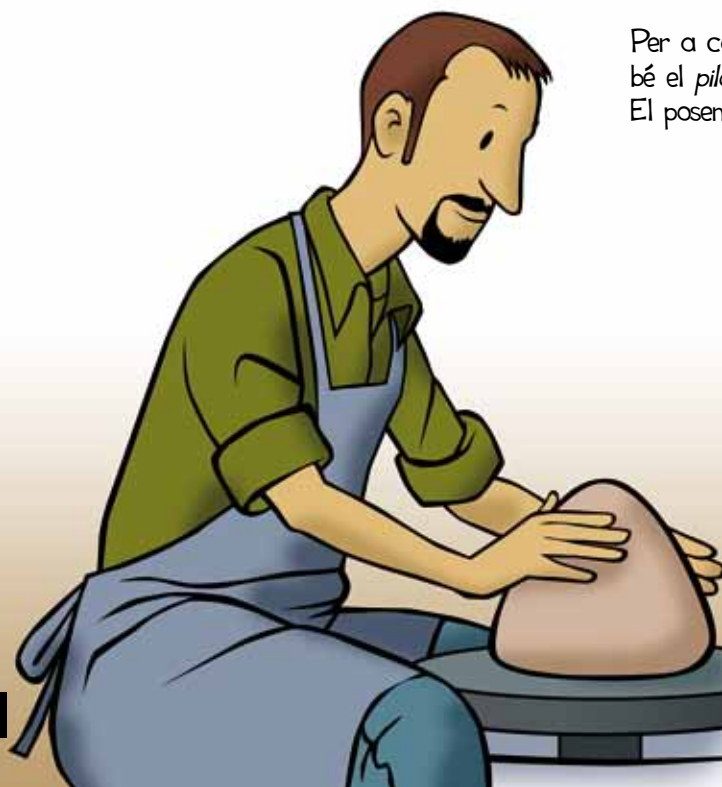

Abans de treballar amb el *fang*, hem de mesclar-lo bé per a extraure'n l'aire que puga tindre en l'interior i aconseguir que quede homogeni i elàstic. Així podrem modelar-lo amb més facilitat. A este procés l'anomenem de *pastada*.

Hem format un bloc o *pilot* amb el qual donarem forma a la peça que volem elaborar.

Per a començar, hem de centrar bé el *pilot* sobre el plat del torn. El posem en marxa i... a modelar!

Mentres treballem, mullem sovint el *fang* per a fer-lo més manejable.

Pressionem amb els polzes el centre del *pilot de fang* per a anar formant-hi un buit.

Després, amb una mà, anem formant les parets interiors de la peça i, amb l'altra, fem la forma exterior.

Amb la mitat d'un tros de canya n'allisem la superfície i hi fem uns retocs finals.

Quan la peça està acabada, la separem de la base amb un fil d'aram.

Si volem fer una peça distinta, menys alta i menys gran, comencem a elaborar-la de la mateixa manera. Després, a poc a poc, anem eixamplant la peça pressionant el *fang* amb les mans des del centre cap a fora, fins a aconseguir la forma que busquem.

Ja tenim les peces modelades.
Ara hem d'esperar que
s'asseguen per a fer-hi els últims
retocs i... al forn!

II. Com es fan les peces de ceràmica colada

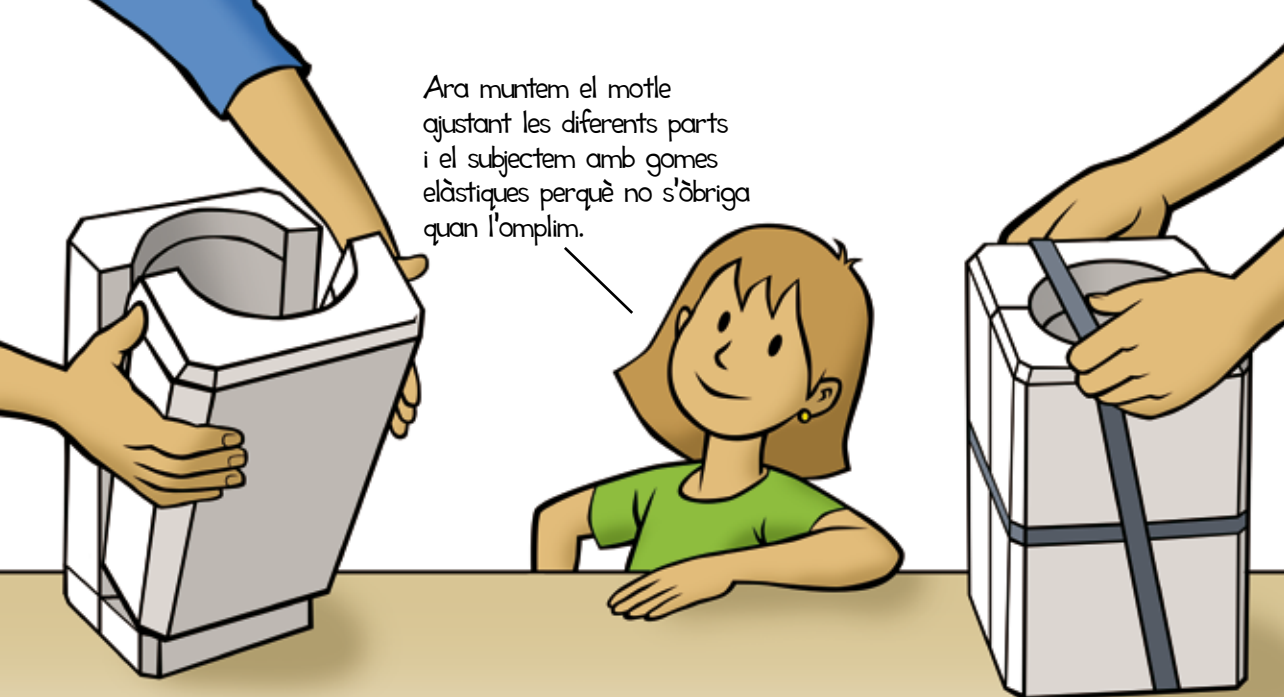
Algunes peces de ceràmica es fan en sèrie utilitzant motles d'escaiola, esta tècnica es coneix amb el nom d'ompliment o colat.

Abans de començar, hem de netejar molt bé el motle...

A continuació, banyem amb un poc de *barbotina* la zona on esta caurà, per a evitar que es produïsquen defectes durant l'ompliment: *taca*. Recorda que la *barbotina* és l'argila líquida.

Ara muntem el motle
ajustant les diferents parts
i el subjectem amb gomes
elàstiques perquè no s'obriga
quan l'omplim.

Removem bé la *barbotina* perquè quede
homogènia.

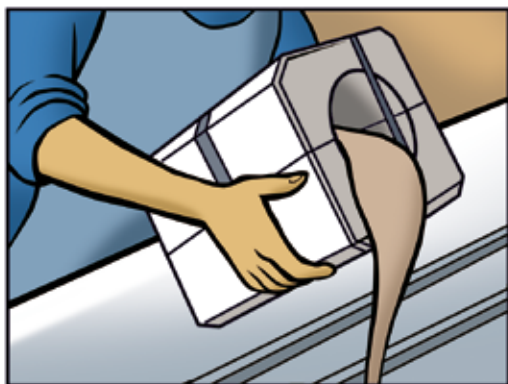
Omplim amb *barbotina* un pitxer...

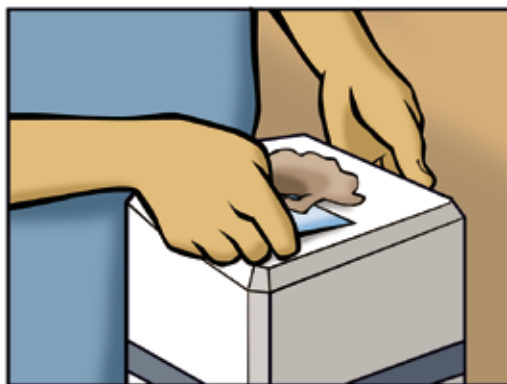
... i l'aboquem a l'interior del motle fins a omplir-
lo. Per a evitar que caiga bruscament sobre el
fons, ens ajudem d'un objecte que rebrà el primer
impacte.

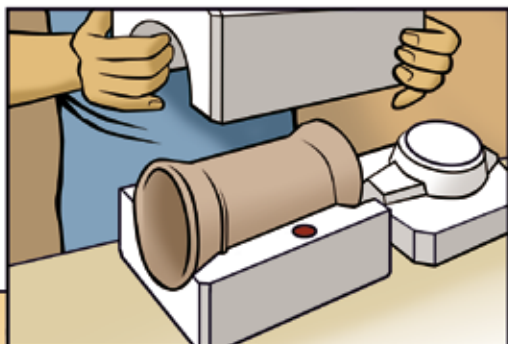
La *barbotina* es queda en l'interior del motle uns 20
minuts. N'afegim més a mesura que s'asseca en
la paret del motle; mentrestant, el motle absorbeix
l'aigua i en descendix el nivell.

A poc a poc es va formant en la paret interior del motlle una fina capa de *fang* amb la mateixa forma del motlle. Quan té la grossària adequada, aboquem la *barbotina* que sobra per a reutilitzar-la.

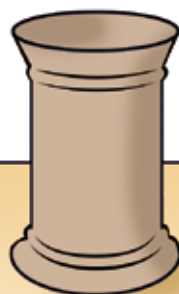

Deixem que s'asseque i eliminem la pasta que sobra amb una espècie d'espàtula anomenada *llandeta*.

Desmuntem el motlle i ja tenim preparada la peça *en cru*.

Ara, n'haurèm d'eliminar algunes impureses. Per a això s'utilitza el torn de terrisser.

Si conservem bé el motlle, podem fer més de 100 peces com esta.

Centrem la peça sobre el plat giratori.

Amb una fulla anomenada *punxa* n'eliminem la part superior.

Suavitzem les arestes de la boca.

Retoquem també les rebaves produïdes per les unions del motlle en els costats i en la base.

Allisem la peça amb una esponja banyada. Així, s'hi esborren les empremtes de qualsevol imperfecció. Este procés s'anomena de *repassada*.

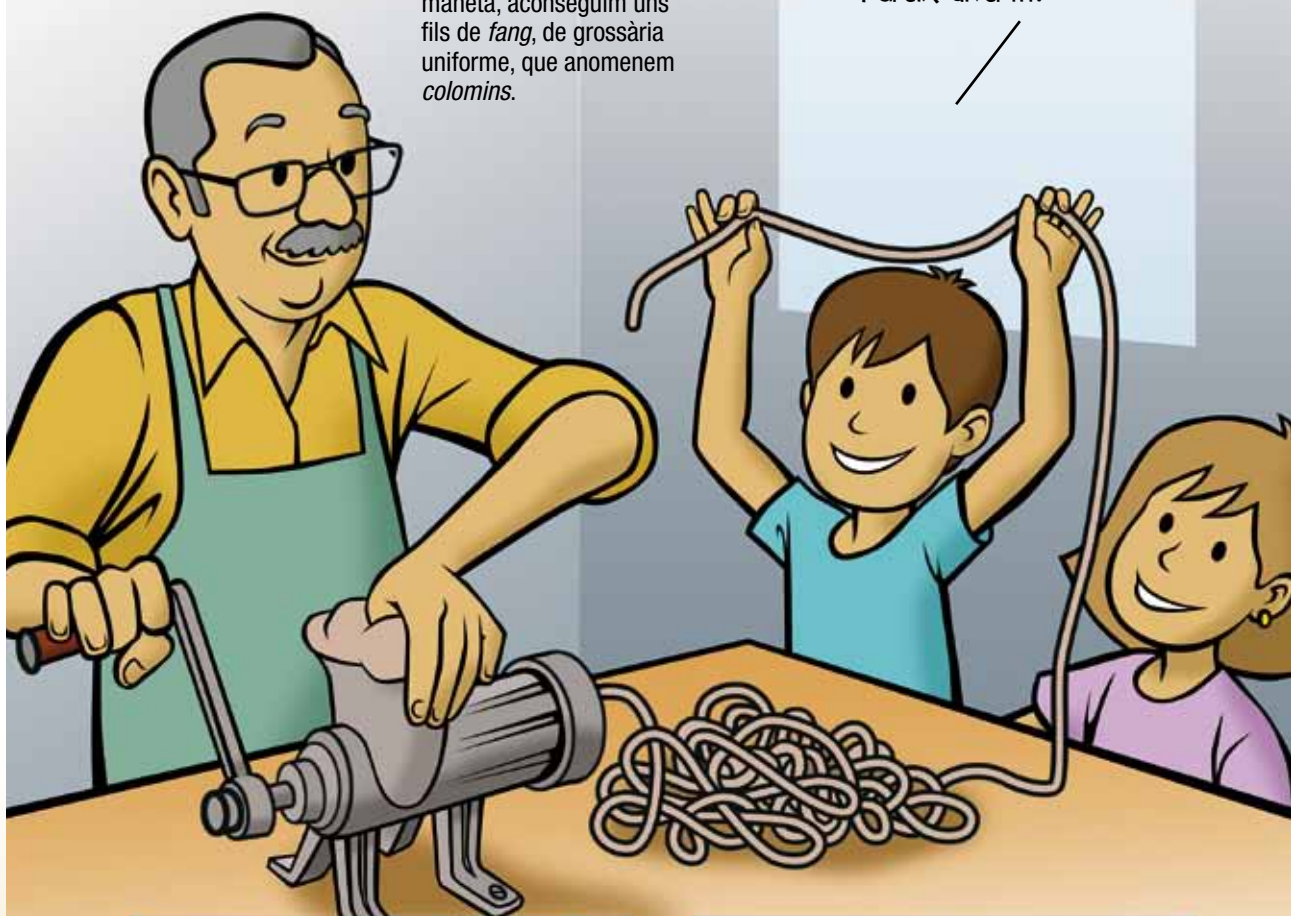
Deixem que la peça s'asseque, després la coem en el forn per a bescuitar-la, i ja està llesta per a ser decorada!

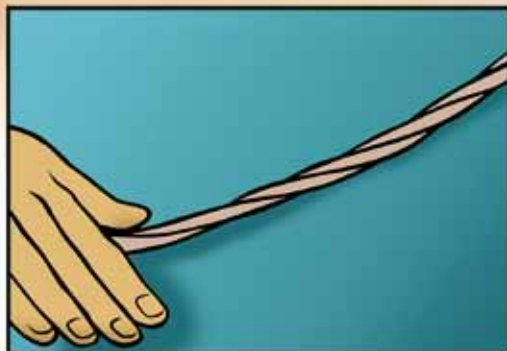
III. Com es fa una peça de vimen ceràmic

Si fiquem argila en esta màquina i movem la maneta, aconseguim uns fils de *fang*, de grossària uniforme, que anomenem *colomins*.

El vimen ceràmic es fa trenant estos fils d'argila. Pareix divertit!

Es tallen tots els *colomins* a la mateixa mida i n'ajuntem uns quants.

Enrotllant-los amb la mà fem una trena. És increïble la velocitat amb què els artesans ho fan!

Aplanant amb un corró un poquet d'argila fem la base per a la peça.

Ja tenim tot el que ens fa falta per a fer la nostra peça de vimen...

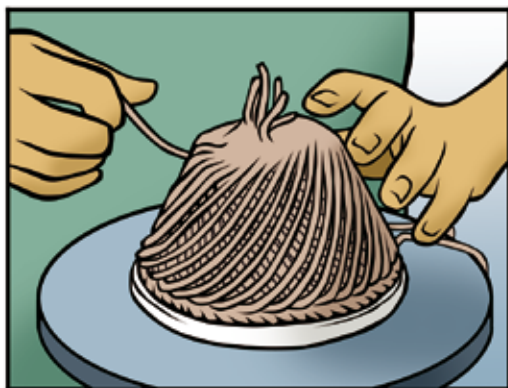
Col·loquem sobre un motle la base i amb un trenat en fem el tancament.

Banyem la base i el trenat amb un compost d'argila i aigua anomenat *llamosa*. Amb la *llamosa* podem apegar qualsevol element de fang.

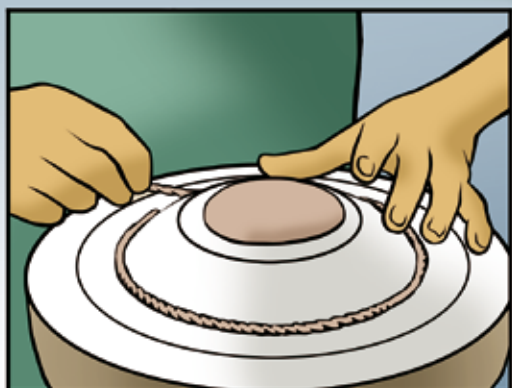
L'artesà va col·locant els *colomins* sobre la paret del motle. Primer en una direcció...

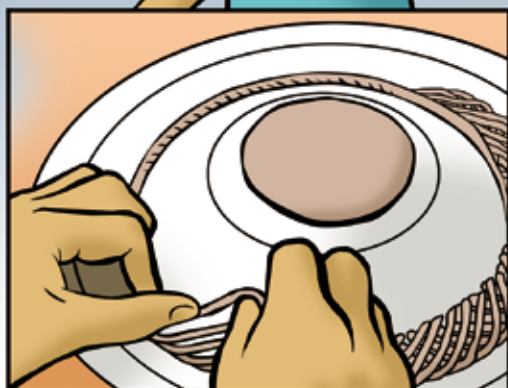
...i després en la contrària. Així forma un emmallat.

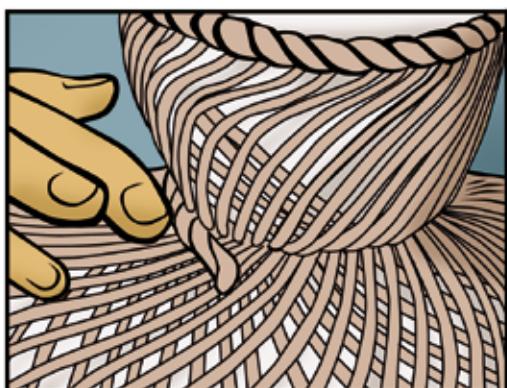
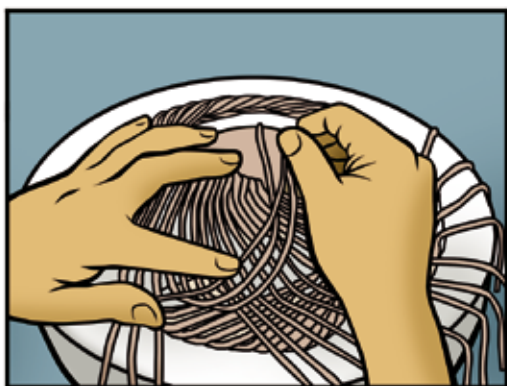
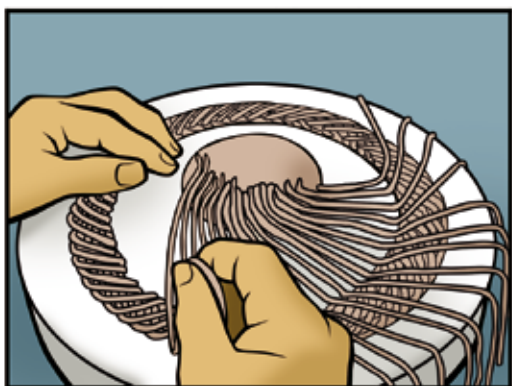
Retirem el material que sobra i ja tenim acabada la primera part de la peça. L'hem treta del motle perquè ja s'ha assecat.

Ara farem l'altra part i, per a això, tenim un motle diferent. També posem una base i un tancament.

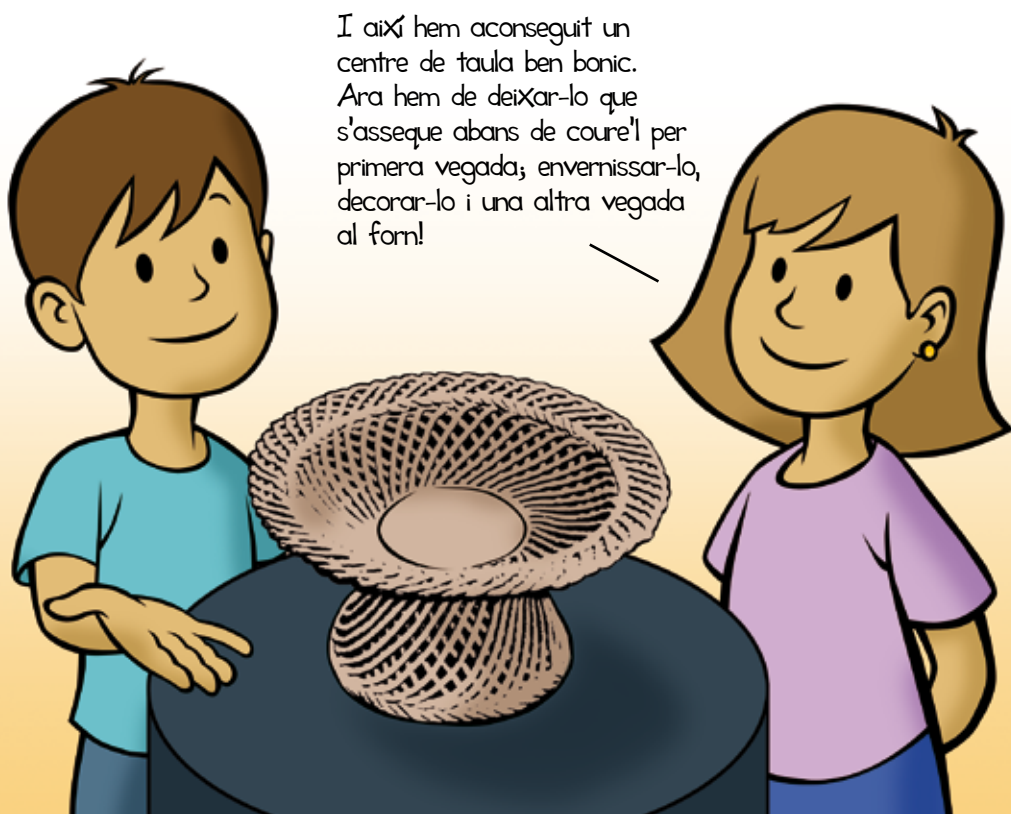

I fem un altre emmallat de *colomins* unint-los amb la *llamosa*.

Ja tenim llesta la segona part. Ara unim les dos...

...i reforçem la unió amb un altre trenat.

I així hem aconseguit un centre de taula ben bonic. Ara hem de deixar-lo que s'asseque abans de coure'l per primera vegada, envernissar-lo, decorar-lo i una altra vegada al forn!

IV. Com es fan les flors de ceràmica

Fer flors de ceràmica no és fàcil. Fa falta molta pràctica, habilitat i gust. Les persones que en fan són veritables artistes!

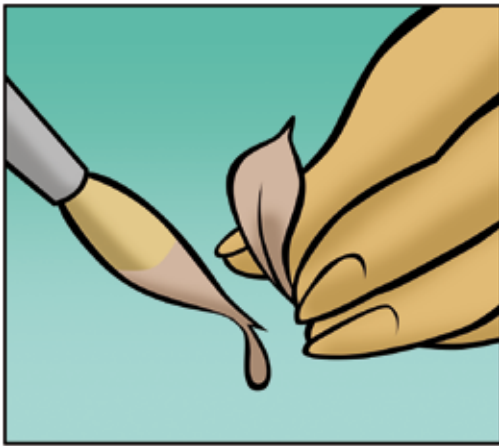

Utilitzem els dits i la palma de la mà i convertim porcions d'argila en fulles i pètals.

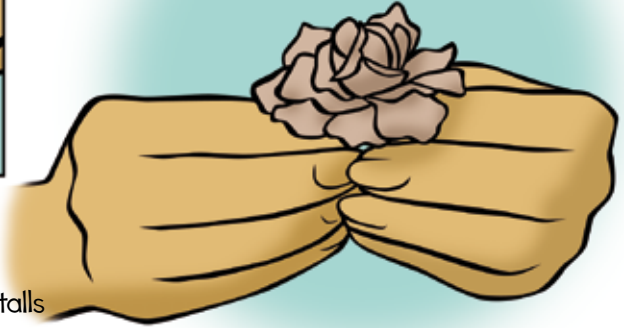

Ajuntem uns quants pètals i formem la corol·la de la flor.

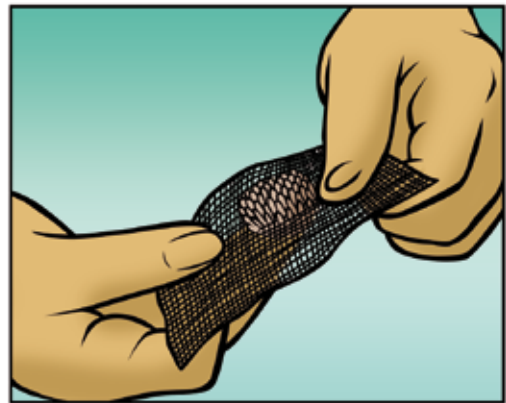

Els pètals de *fang* s'humitegen un poc per tal que s'apeguen els uns als altres. Així anem ajuntant-los fins que es forma una rosa.

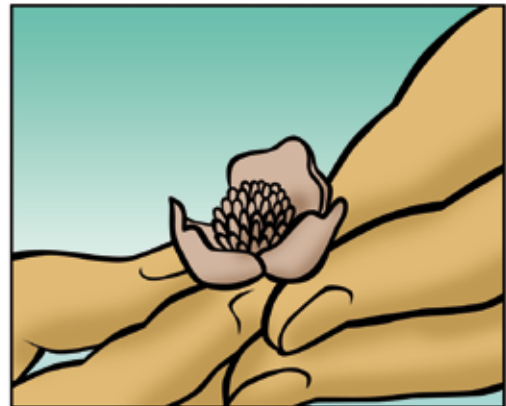
Per a alguns detalls usem coses tan comunes com una tela de tamisar o una pinta.

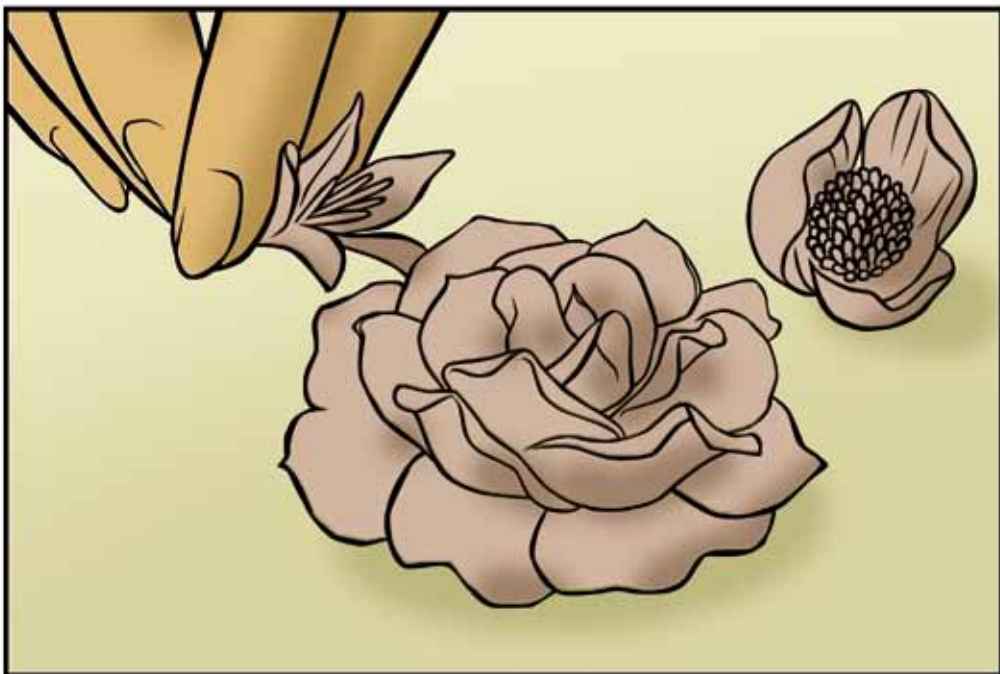
Pressionant un poc de *fang* sobre la tela de tamisar, aconseguim els estams de la flor.

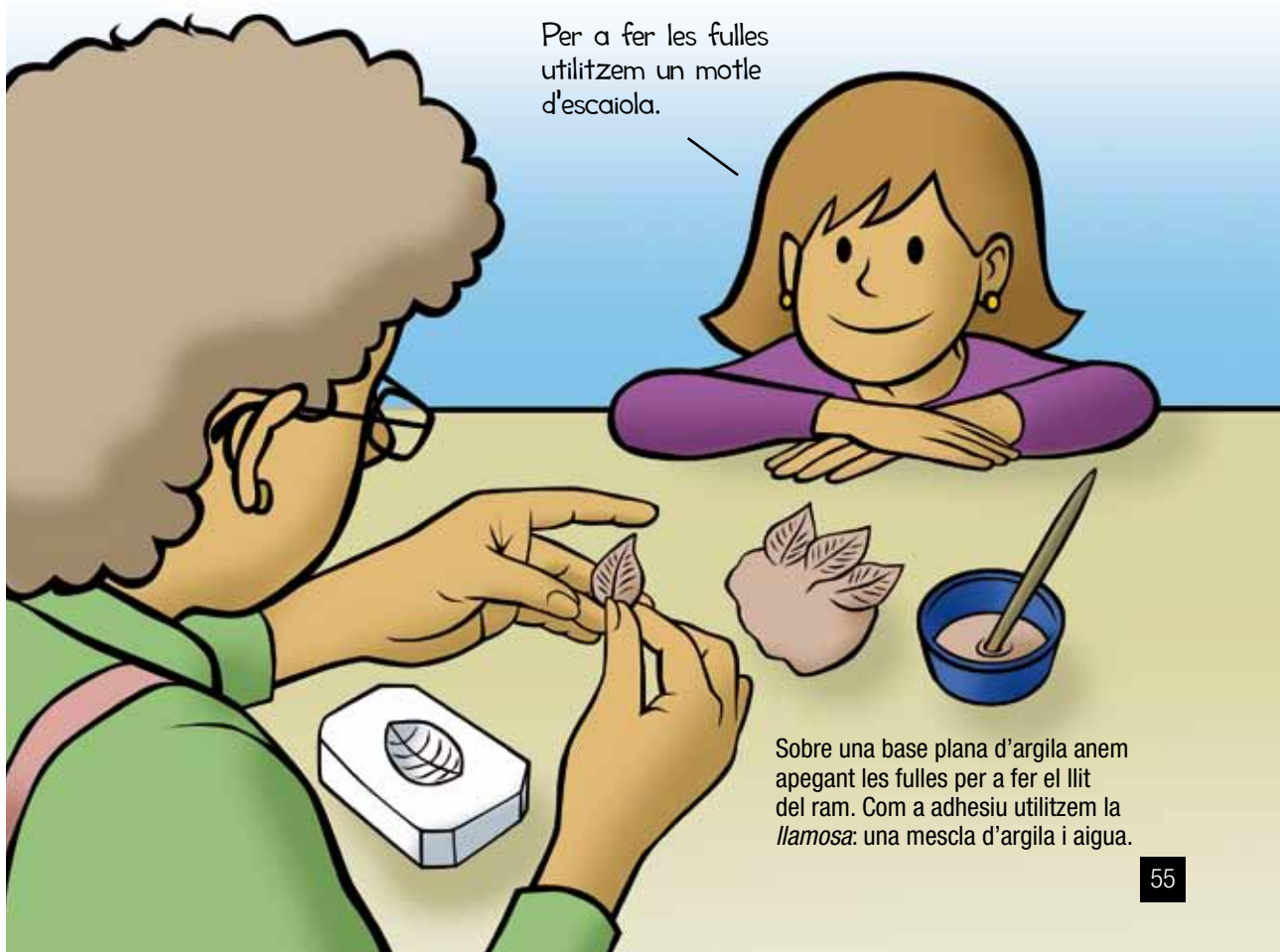
I passant la pinta sobre un pètal, hi marquem unes estries.

I així tenim un altre tipus de flor.

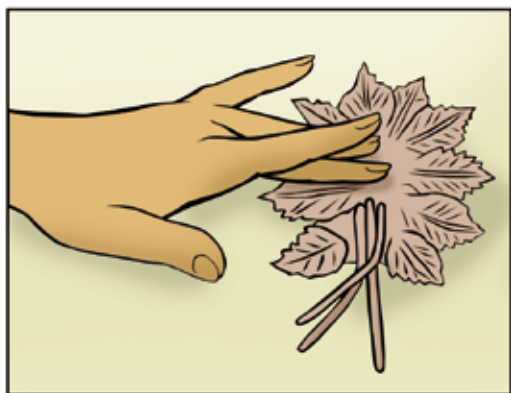

Una a una, l'artesana va elaborant les diferents flors que compondran el ram.

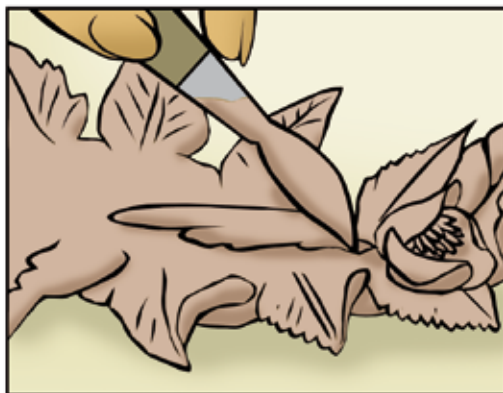

Per a fer les fulles
utilitzem un motle
d'escaiola.

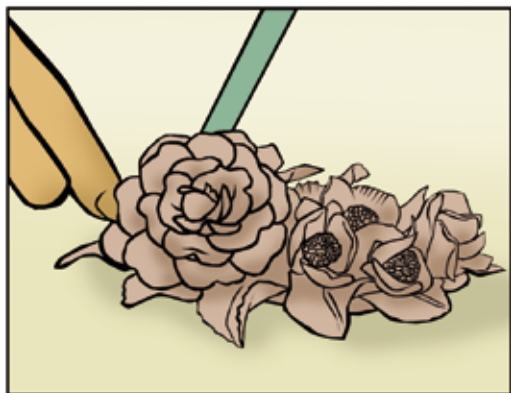
Sobre una base plana d'argila anem
apegant les fulles per a fer el llit
del ram. Com a adhesiu utilitzem la
llamosa: una mescla d'argila i aigua.

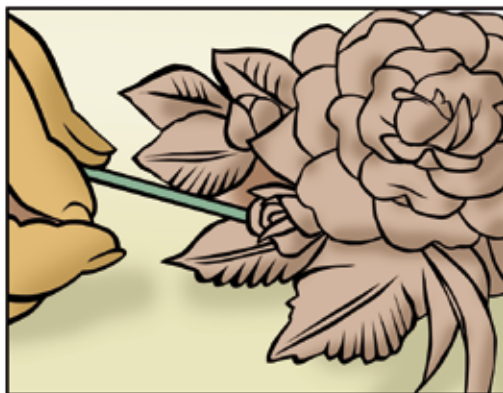
A més de les fulles, hi posem unes tiges.

Banyem la base amb més llamosa perquè les flors hi queden ben apegades.

Amb molta atenció, anem afegint les flors, procurant que la composició quedi bonica.

Acabem el conjunt floral afegint flors més xicotetes en els buits.

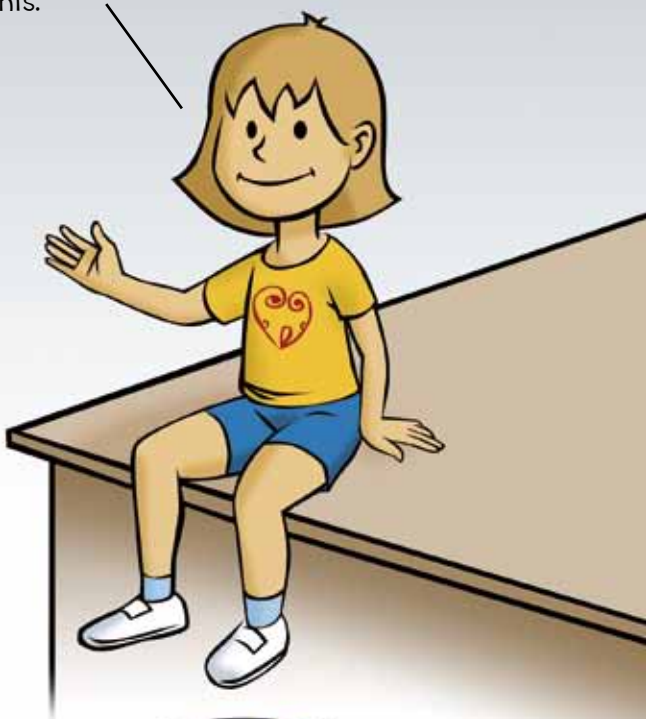

Ja tenim el nostre ram.
Ara hem de deixar-lo
que s'asseque abans
de coure'l per primera
vegada i poder
decorar-lo i que quedi
encara més bonic.

V. Com es fa un socarrat

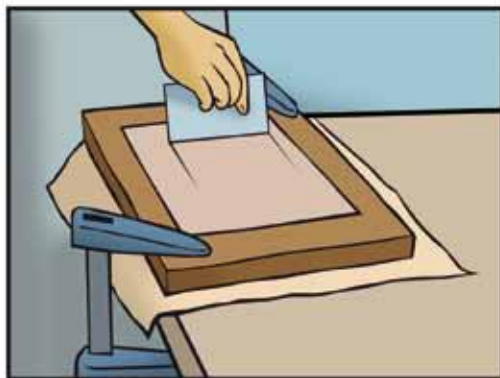
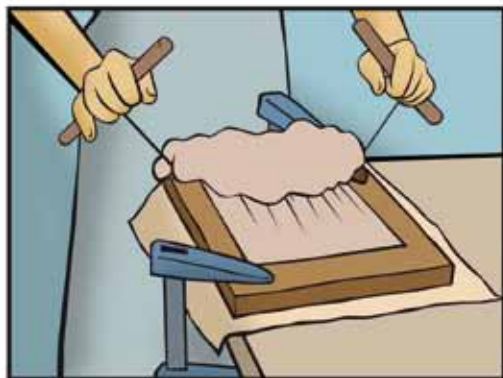
El socarrat és un taulell pintat que va començar a utilitzar-se en l'edat mitjana per a decorar els sostres d'alguns edificis importants.

Per a fer un socarrat, primer necessitem preparar el taulell. Per a això utilitzem un bastidor de fusta ben subjecte a la taula de treball.

Omplim el bastidor amb argila ben ajustada. Davall hem posat un paper perquè no s'apegue a la taula.

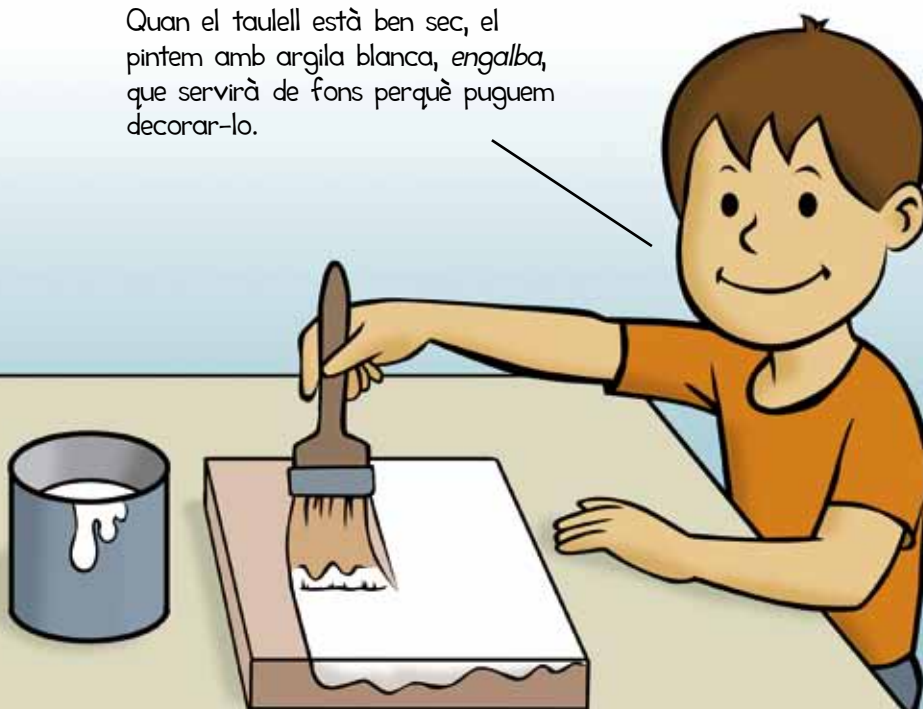

Llevem l'argila que sobra amb un fil d'aram i allisem bé el taulell amb una espècie d'espàtula que anomenem *llandeta*.

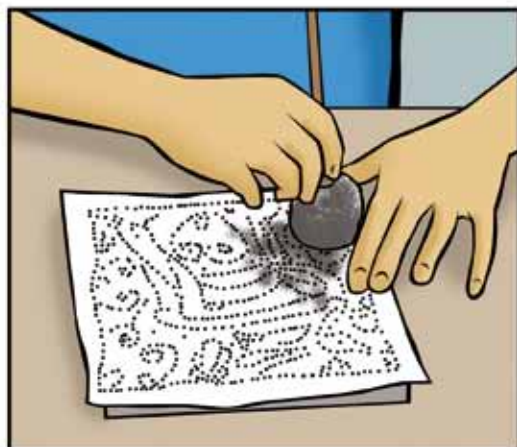
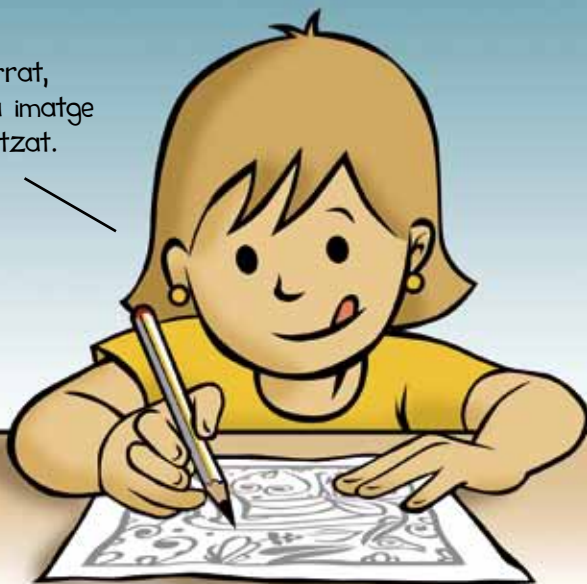

Després se separa el taulell del bastidor amb un tallador. Deixem que s'asseque i retirem amb atenció el bastidor.

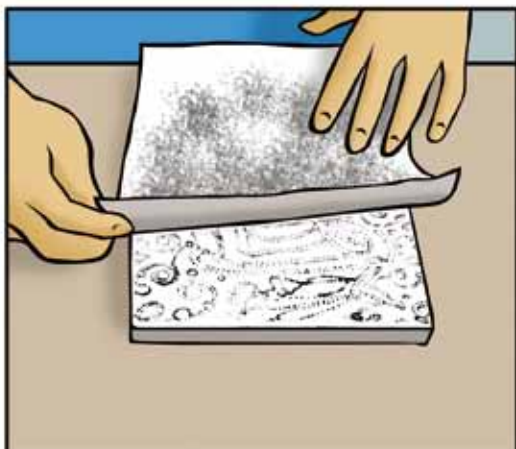
Quan el taulell està ben sec, el pintem amb argila blanca, *engalba*, que servirà de fons perquè puguem decorar-lo.

Per a decorar el socarrat,
comencem dibuixant la imatge
triada en paper sulfuritatzat.

Les línies del dibuix es puntegen amb un punxó, després es posa el paper puntejat sobre el taulell i el freguem amb un preparat de pols de carbó...

... així, el dibuix queda marcat. Esta acció es coneix amb el nom d'*estergit*. Ja tenim marcat el disseny del socarrat.

Amb un pinzell, s'apliquen les engalbes ceràmiques, que són argiles dissoltes i amb color. En primer lloc, les línies dels elements ornamentals es perfilen amb una engalba de tonalitat rogenca que conté òxid de ferro.

Després es perfila el motiu central, amb una engalba de tonalitat negrosa que conté òxid de manganès. Per a finalitzar la decoració, es tanquen les vores del taulellet.

Es courà en el forn a una temperatura pròxima a 1.000°C i en posició vertical per a evitar deformacions.

I ja tenim acabat
el nostre socarrat!

VI. Com fer un plat i decorar-lo

Comencem per pastar bé l'argila i eliminar l'aire que puga tindre a l'interior i que adquireisca el grau adequat d'elasticitat.

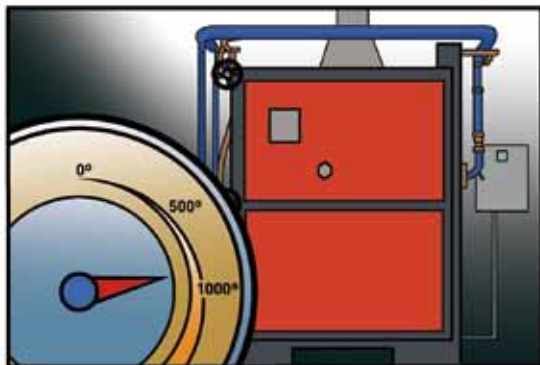
El *pilot de fang* es talla amb un fil d'aram muntat en un bastidor amb làmines que anomenem coques.

Després allisem les coques amb un corró.

Posem la coca sobre el motle del plat, col·locat sobre un torn de terrisser. La humitegem, l'estirem i la pressionem fins que adquirix la mateixa grossària en totes les parts.

Amb un cordó fi d'argila es forma la base de suport del plat.

Deixem que el plat s'asseque i, després, el coem en el forn a 980°C. Esta primera cocció es coneix com a *procés de bescuita*.

Ja tenim el plat llest per a decorar-lo. Per a començar, calquem el dibuix que hem triat sobre un paper especial sulfuritzat.

Amb un punxó fi perforem les línies del dibuix procurant que els forats queden ben junts.

Col·loquem el dibuix perforat sobre el plat i el freguem amb un preparat de carbó en pols. Així, passem el dibuix a la superfície del plat. A esta tècnica se l'anomena *estergit*.

Amb el dibuix marcat sobre el plat,
ja podem començar a pintar-lo.

Preparem el color amb què perfilarem el dibuix
utilitzant un pigment de manganès.

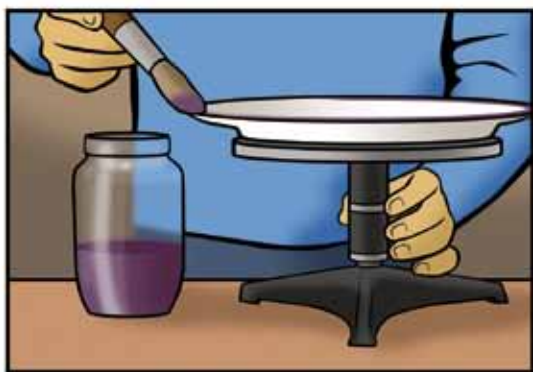
Recolzant-nos en un bastidor de pont, que és una
fusta elevada per damunt del plat per a no tocar-
lo, dibuixem línies amb un pinzell, seguint el traçat
de punts. Esta acció, la coneixem com a *procés de
perfilament*.

Omplim cada zona amb el color desitjat, utilitzant el
pinzell adequat per a cada cas.

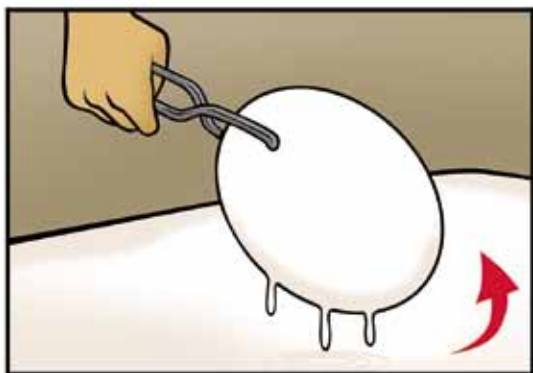
Fem els últims retocs i ja tenim el plat pintat.

Finalment el posem sobre una torneta, ben centrat, i tanquem la vora amb un pinzell gros.

El plat se submergeix després en vernís líquid.

El vernís oculta la decoració d'una capa blanca opaca. Este procés s'anomena d'*envernissada*.

En el forn, el vernís es fon i cobrix tot el plat amb una capa transparent que protegix la decoració i la realça. Mireu que bonic que ha quedat!

Per a acabar, coem la peça en el forn per segona vegada, ara a 960°C. Este procés complet de decoració s'anomena *davall de coberta*. I a la segona passada pel forn es coneix com a *procés de cocció de fi*.

VII. Com es fa una figura modelada a mà i decorada sobre vernís

Com sempre que modelem amb argila, la primera cosa que fem és pastar-la bé perquè quede elàstica i sense aire a l'interior.

Per a unir les dos parts, les apleguem amb una mescla d'argila i aigua que anomenem *llamosa*.

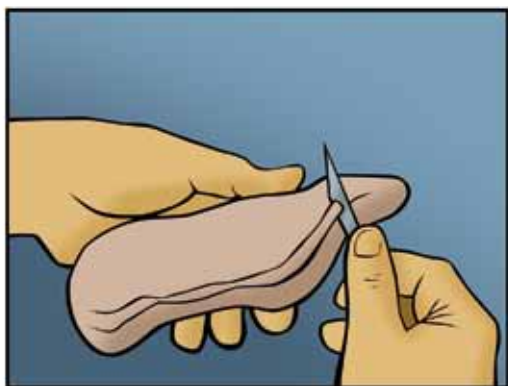
Modelarem i decorarem la figura d'un soldat a cavall, inspirat en les tropes de Napoleó. El farem emprant unes tècniques molt antigues. Les mateixes que s'usaven en el segle XVIII. Amb l'argila ja preparada, omplim les parets d'un motle d'escaiola que té la forma del cos del cavall, procurant que l'interior quede buit (no massís).

Unim les dos parts del motle i hi pressionem perquè s'ajusten bé.

Buidem el motle i ja tenim el cos del cavall.

Llevem les rebaves sobrants de la junta amb una fulla que anomenem *punxa*.

Ara hem de modelar totes les altres parts de la peça: les potes, les orelles, la cua, l'espasa, la brida i... el soldat.

Preparem la base de la figura treballant sobre un taulell perquè quede ben plana, i hi donem la forma requerida.

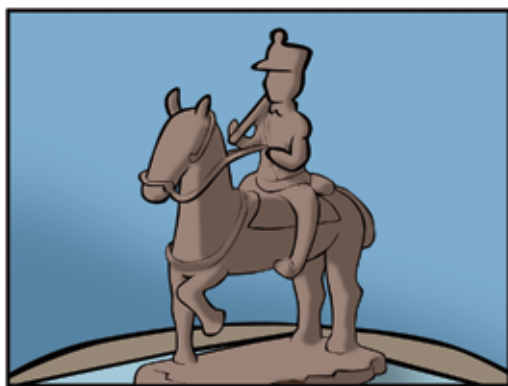
Amb la mateixa argila fem uns suports que servixen per a recolzar el cos i que fan més fàcil apegar les potes amb la *llamosa*.

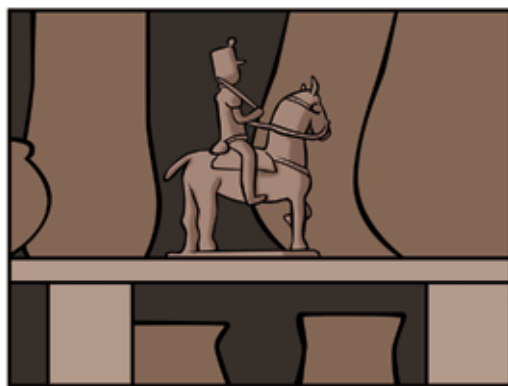
Apeguem el cavall sobre la base...

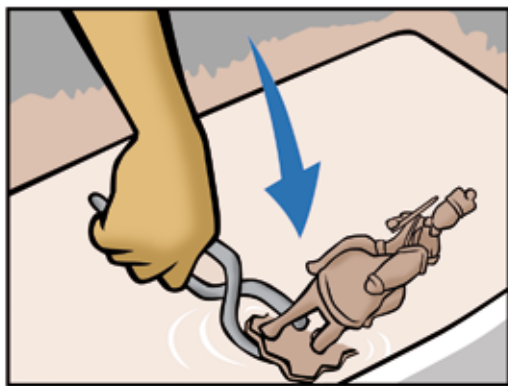
...i afegim les distintes parts: les orelles, la cua, les cames del soldat...

... fins a tindre la figura completa. Ara hem de deixar que s'asseque.

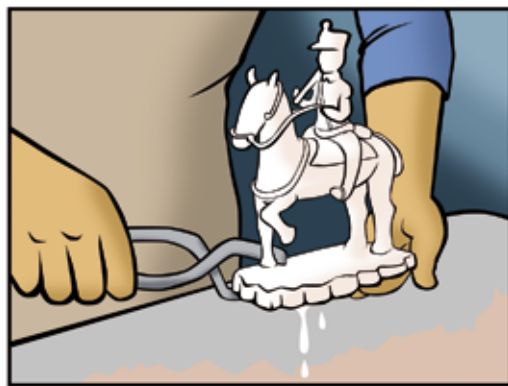

La coem per primera vegada en el forn. Tardarà unes 7 hores a aconseguir la temperatura necessària, que és de 980°C. Després d'unies 10 hores de refredament, el forn s'obri per a traure la peça ja bescuitada.

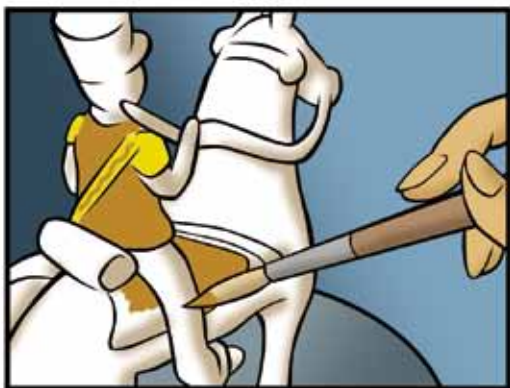
Submergim la peça en vernís...

Per a decorar la peça utilitzem diferents colors que obtenim mesclant aigua i òxids en pols. I pintarem amb els pinzells de pèl sintètic. Fa anys, es feien amb les crins d'ases i cavalls.

... que la cobrix totalment amb una capa blanquinosa, i queda llesta per a ser decorada.

Amb pols ferm, es pinta cada part de la figura amb els diferents colors.

Esta tècnica de decoració denominada *sobre vernís* és la que s'utilitzava en el segle XVIII.

Finalment, es perfilen els detalls amb un pinzell més fi.

Quan ix del forn, diem que està *fina* i ja està acabada. Durant esta cocció es fon el vernís i una capa cristal·lina i transparent envolta la peça, que protegeix la decoració. Ha quedat bonica, veritat?

S'ha de coure per segona vegada la peça. Ara a una temperatura de 960°C.

VIII. El reflex metàl·lic o pisa daurada

Esta és una tècnica molt antiga que ja s'usava en el segle XIV a al-Andalus. Va ser portada al senyoriu de Manises per la família dels Boil. Esta classe de peces va tindre tant d'èxit que aquella va ser la primera gran època de prestigi de la nostra ceràmica.

I ara es continua elaborant igual com es feia fa segles.

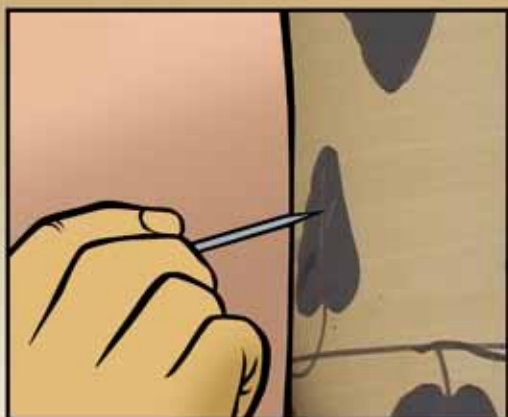
La peça s'elabora en un torn de terrisser. L'artesà dóna forma a l'argila per mitjà de la tècnica coneguda com *fer a l'aire*.

Així es prepara la peça en la seua primera fase, *en cru*.

Quan la peça està ben seca, comencem a decorar-la. Per a això utilitzem un pinzell i la pintem amb òxid de cobalt, deixant espais sense omplir que pintarem després.

Per a fer estes peces tan boniques s'ha de saber pintar molt bé.

Amb un punxó marquem els nervis en les fulles que hem pintat. És el que s'anomena *esgrafiàt*.

A continuació, la peça es cou en el forn a 1.020°C. La peça ix bescuitada.

La banyem en vernís...

... i es cou per segona vegada a 980°C. Ara tindrà un acabat brillant sobre el qual aplicarem una nova decoració.

Ara pintem unes fulles d'heura i uns altres detalls en els buits que quedaven de l'anterior decoració. Esta pintura conté, entre altres ingredients, coure i plata. La fórmula exacta és el secret més preat de l'artesà!

La tercera cocció, a una temperatura d'uns 630°C, es realitza en una atmosfera especial de combustió. A vegades en un *for moro*, com els que s'usaven fa segles.

Alimentem el foc per la boca del forn amb llenya de sotabosc, sobretot romer. Cada dos minuts s'ha d'alimentar el forn amb més llenya amb l'ajuda de la forca. És el que anomenem una *calda*.

Posem les peces dins del forn i el tanquem amb un barandat.

Durant la combustió anem traient mostres de l'interior del forn. Així sabem quan les peces estan llestes.

Netegem bé la peça amb una esponja...

Hem de deixar que el forn es refrede abans de traure les peces.

... i apareix la pisa daurada amb tota la seua bellesa.

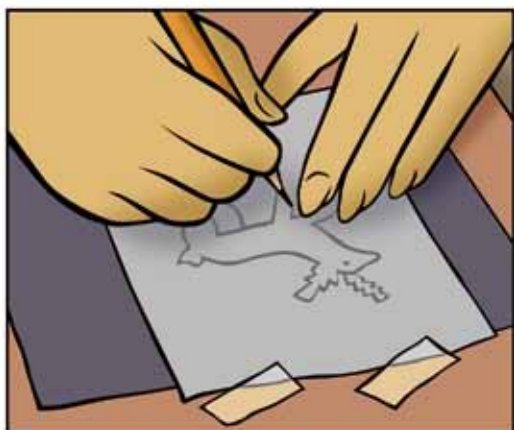

IX. La tècnica de la corda seca

És una tècnica molt antiga que ja s'utilitzava en l'època musulmana. Consistix a decorar amb esmalts pintats que formen relleus de poca grossària sobre la peça.

Per a començar, necessitem el dibuix que servirà de base per a la decoració.

Amb l'ajuda d'un paper de calc, passem el dibuix a la peça que volem decorar...

... que en este cas és un taulell. Ja tenim llest el dibuix.

Ara, hem de preparar el material amb què pintarem les línies del dibuix. Comencem amb pigment negre en pols al qual...

...afegim oli de llinós...

... i ho mesclem bé fins que la pintura tinga la densitat que volem.

Treballant sobre un bastidor elevat, per a no tocar la peça, anem repassant amb un pinzell totes les línies del dibuix.

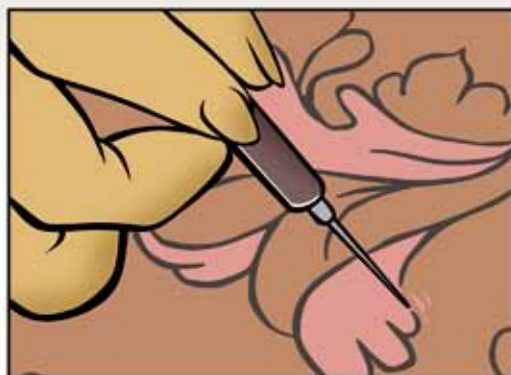
Ara pintarem la peça.

Per a aplicar els colors emprem unes xeringues en forma de pera.

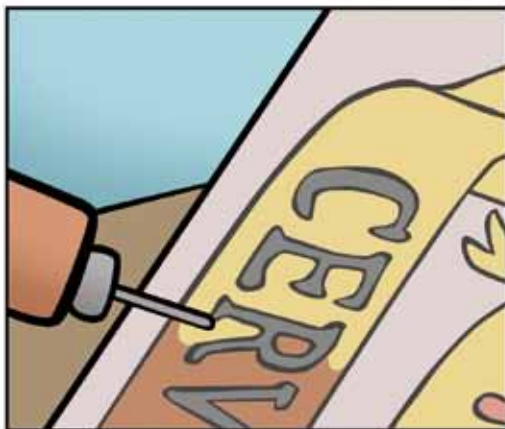
Amb molta atenció anem omplint de color les zones marcades pel dibuix. L'espessa pintura negra ha format una espècie de topall que fa que el color es quede dins de cada espai reservat.

Si un poc de pintura sobrepassa la seua zona, l'eliminem amb el punxó.

A poc a poc, anem completant la decoració amb els colors que hem triat.

És un treball difícil. S'ha de tindre un pols molt ferm per a cobrir els detalls més xicotets sense que se n'isca la pintura.

Ja hem acabat de pintar. Repassem les fallades i la peça ja està llesta.

La coem en el forn a 980°C.

Quan ix del forn, la peça ha canviat molt. Els colors són ara molt més vius i brillants!

X. Com es fa un alfabeguer

L'*alfabeguer* és una peça tradicional de la ceràmica valenciana del segle XIX. Per a fer-lo, primer hem de preparar l'argila amb una mescla de dos classes de fang diferents, batuts amb aigua per a preparar el que anomenem *barbotina* o *caldo*.

Amb la *barbotina* omplim els motles d'escaiola de les diferents parts de la peça: la tapa, el cos i el peu.

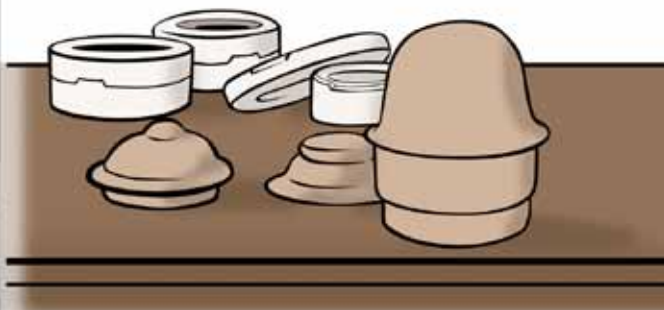

Després d'un temps, buidem l'excés de *barbotina*. La peça es forma gràcies a la capa d'argila que queda apegada al motle.

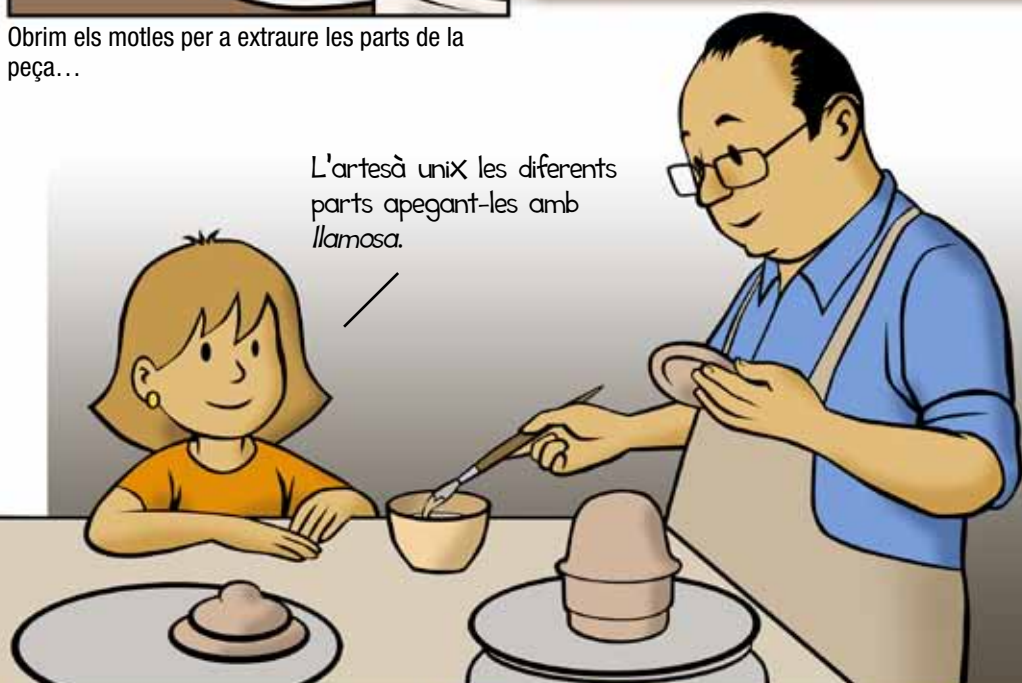

Obrim els motles per a extraure les parts de la peça...

... i les portem a la taula de treball per a unir-les.

L'artesà unix les diferents parts apegant-les amb llamosa.

Fem les obertures de l'alfabeguer tallant el fang amb un tallador molt fin i amb molta atenció per a evitar trencar-la. Este procés es denomina *calat*.

A continuació apliquem els adorns: les anses, les fulles...

... i la figureta que hi ha sobre la tapa.

Ara hem de fer la primera cocció o *cocció de bes-cuita* a una temperatura aproximada de 1.000°C. La peça ix del forn bescuitada.

... el relleu de les vores...

Ja tenim la peça totalment muntada.

Després submergim la peça en vernís. Com que la peça bescuitada és molt porosa, s'asseca molt ràpidament i estarà llesta per a ser pintada en pocs segons.

Per a decorar sobre la capa de vernís utilitzem colors fets amb òxids de diferents metalls diluïts en aigua. Este procés s'anomena *decoració sobre vernís*.

Els colors que veiem ara són molt diferents dels que apareixeran quan la peça estiga cuita.

Amb un pinzell molt fi i molta habilitat, l'artesana decora la peça totalment a mà.

Ja tenim l'*alfabeguer* acabat. Mireu que bé que ha quedat!

I acabem el procés amb la segona cocció que es realitza a una temperatura un poc inferior a la primera. Des que encenem el forn fins que podem traure la peça acabada passen unes 24 hores, perquè el calfament i el refredament han de fer-se a poc a poc.

XI. El forn moro

Durant l'Edat Mitjana, la ceràmica va florir a l'Espanya musulmana. Aquells hàbils artesans coïen les seues peces en forns molt semblants als que es van emprar durant segles i fins fa poques dècades. Per això són coneguts com a *forns moros*.

A Manises, un dels centres productors de ceràmica més importants d'Europa, s'utilitzen centenars d'estos forns, alimentats amb llenya dels camps i boscos pròxims a la ciutat.

Encara que en l'actualitat s'utilitzen forns més moderns, el procés d'elaboració de la ceràmica continua sent essencialment semblant al que s'emprava fa molts anys. En els *forns moros*, després d'una primera cocció en què les peces quedaven bescuitades, es decoraven i eren cuidadosament preparades per a la segona cocció.

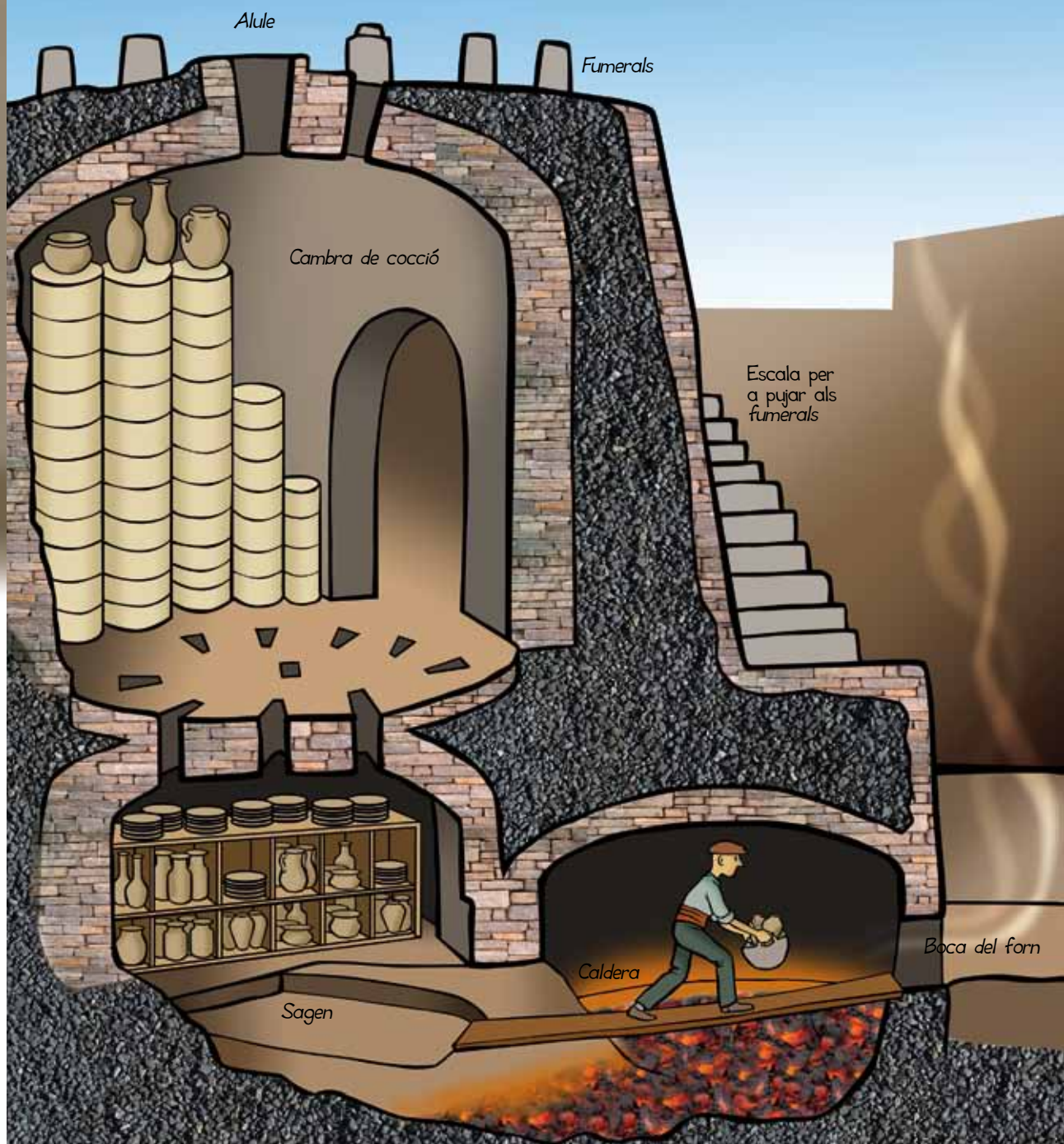

Amb molta atenció, les peces, separades unes d'altres, es col·locaven en caixes cilíndriques de material refractari per a evitar que el fum danyara les peces decorades.

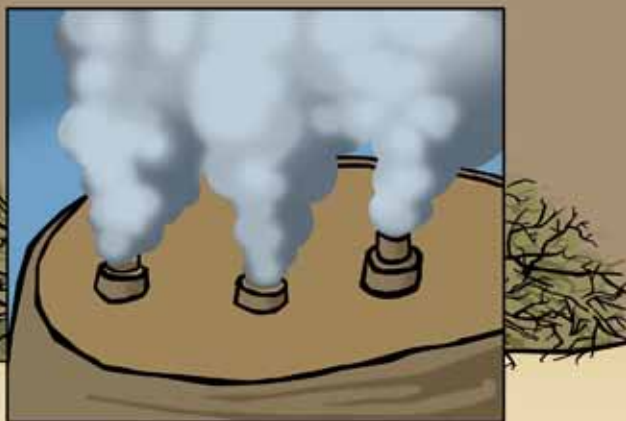
Després es disposaven les caixes apilades formant columnes en l'interior del forn. Una vegada ple, es tapiava la porta d'accés per a deixar la cambra de combustió tancada hermèticament.

Ací podem veure l'interior d'un *for moro* tradicional i les seues parts.

El forn s'alimentava amb llenya procedent d'arbustos de les muntanyes pròximes a Manises: romer, argilaga, savina... Era necessari alimentar el forn sovint per a mantindre una temperatura de cocció constant.

El fum dels *forns moros* cobria els cels de Manises durant el temps de cocció que podia ser de més de 30 hores.

Abans d'apagar el forn, es comprovava el punt adequat de cocció traient unes mostres a través dels respiralls.

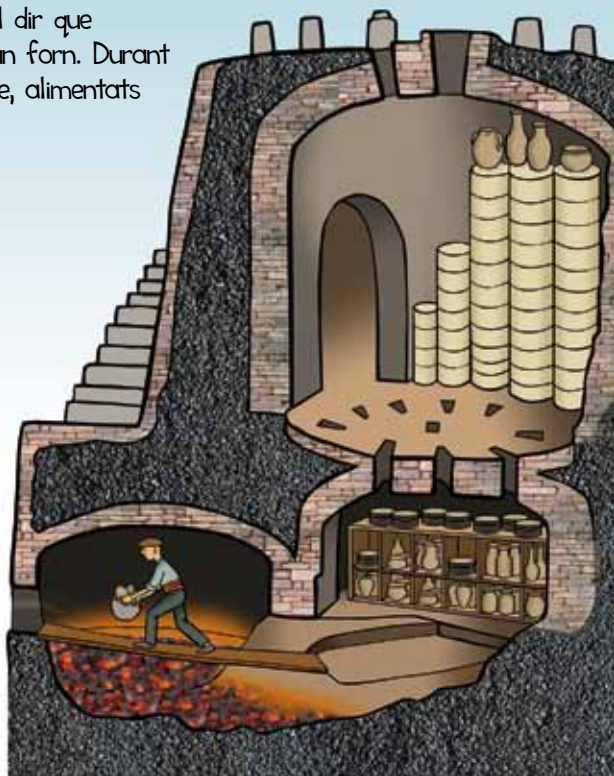
Per a refredar el forn, s'obria a poc a poc el barandat de la porta d'accés. Primer uns forats, després algunes rajoles...

S'havia d'esperar moltes hores fins que el forn es refredara per a poder veure per fi el resultat. Pareix que ha eixit bé!

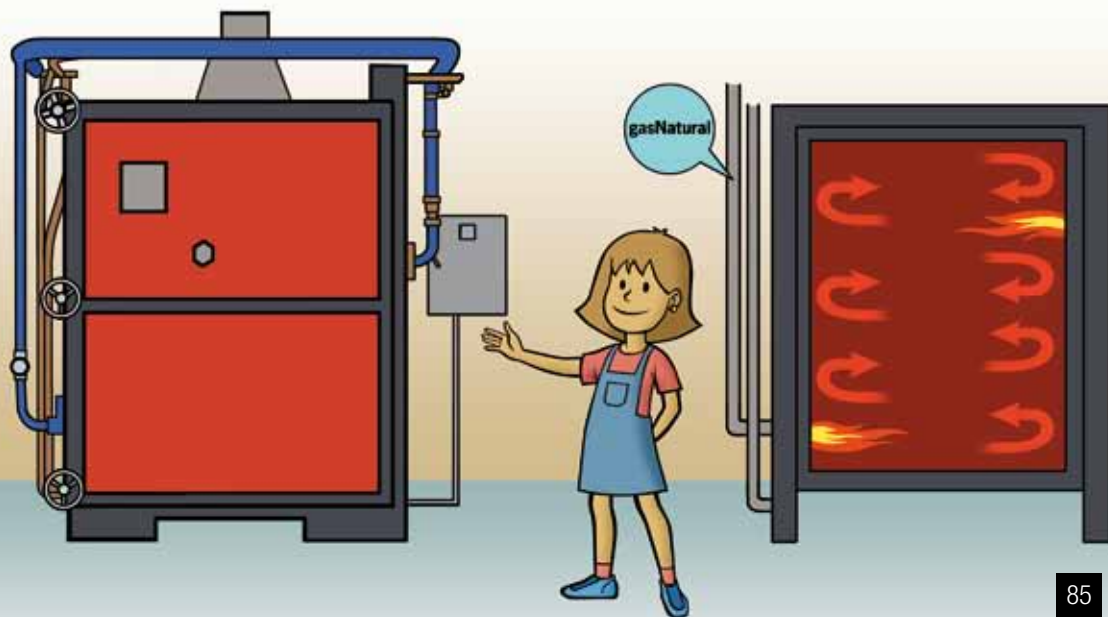

XII. El forn. Com es couen hui les peces

La ceràmica sempre s'ha de coure. Això vol dir que qualsevol peça de ceràmica ha passat per un forn. Durant set segles, es van usar *forns moros* com este, alimentats per llenya de matolls de sotabosc.

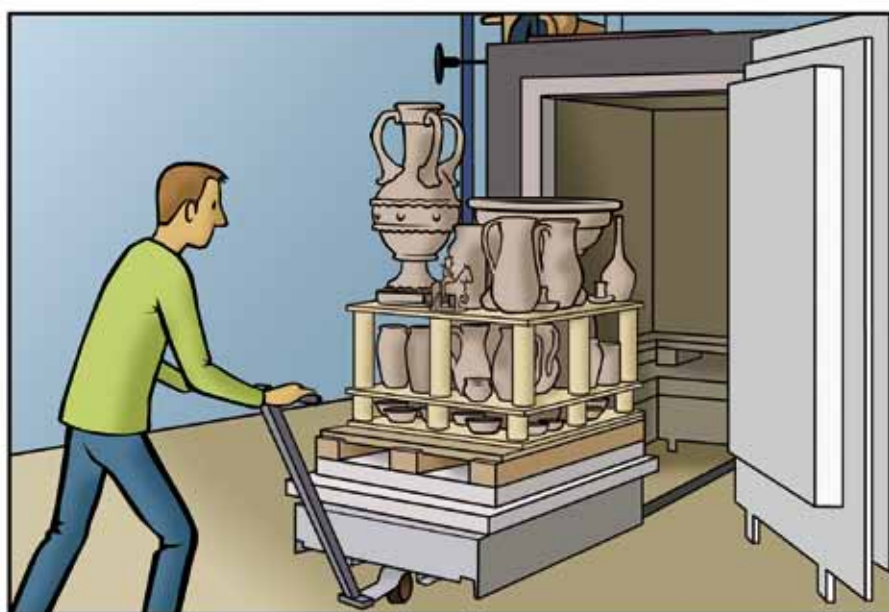
En l'actualitat utilitzem energies com el gas natural o el gas propà en forns que es calfen amb cremadors i, menys sovint, s'utilitza energia elèctrica en forns que funcionen amb resistències. En tots els tipus de forn, l'interior està recobert amb un material refractari que evita que la calor s'escape i fa que es concentre a l'interior aconseguint temperatures homogènies en totes les seues zones.

Col·loquem les peces, que han d'estar ja seques, en una estructura que muntem cada vegada de diferent forma, depenent de la grandària de les peces, sobre una plataforma mòbil.

Quan ja tenim col·locades totes les peces, les introduïm en l'interior del forn espentant l'estructura, que llisca sobre una guia.

Generalment, una peça es cou en el forn dos vegades, encara que de vegades, per a aconseguir determinats efectes, podem fer més coccións. En la primera cocció, que es realitza quan la peça està *crua*, el forn es calfa a una temperatura aproximada de 980°C i les peces poden estar en contacte.

Ara hem d'encendre el forn. Este té un cremador en la part frontal inferior esquerra i un altre en la part posterior superior dreta i està dissenyat perquè la temperatura es distribueixca uniformement en el seu interior.

Durant tota la cocció la temperatura està controlada per un programa informàtic de corbes de cocció, que fa que la calor siga l'adequada en cada moment.

Després d'un curt període de calfament amb la porta del forn entreoberta, per a eliminar les partícules d'aigua que encara puguén contindre les peces, es tanca la porta.

Quan acaba la cocció, hem d'esperar que es refrede per a evitar que les peces s'esquerden per un canvi brusca de temperatura.

El refredament pot tardar unes 10 hores.

Al cap d'eixe temps, les peces apareixen
bescuitades i estan llestes per a ser decorades.

La segona cocció, a 960°C, es realitza després de
la decoració i de l'envernissada de les peces, que
no poden tocar-se entre si per a no apegar-se en
fondre's el vernís.

D'esta segona
cocció, les peces
ixen en el seu estat
final, que es coneix
com a *fi*.

Ara estan molt més
boniques i brillants!

Fins ben prompt!

GLOSSARI

Alfabeguer Peça de ceràmica que rep en l'interior un test d'alfàbega.

Alule Fumeral central en el sostre del forn moro.

Apegar Unir parts de la ceràmica amb llamosa en el procés d'elaboració en cru.

Arbustos de sotabosc Mata de tija baixa, ramificada i llenyosa que s'usava com a combustible en els forns de ceràmica: romer, argilaga, savina, etc.

Arestes Vores de la peça ceràmica.

Argila També coneguda per fang. Material per a l'elaboració de ceràmica que, amerat en aigua, dóna un color característic, es fa molt plàstic i, per calcinació, perd esta propietat, es contrau i queda permanentment endurit.

Artesà Persona que fa objectes d'ús domèstic i els imprimeix un segell personal.

Atifell Recipient destinat a contindre líquids o aliments.

Barbotina (Caldo) Argila o fang ceràmic en estat líquid.

Bastidor Suport de fusta amb diverses formes que s'empra en diferents operacions del procés ceràmic.

Bescuit Peça de ceràmica després de la primera cocció.

Boca del forn moro Obertura en forma d'arc de mig punt reforçada per la part exterior amb una peça de ferro, a través de la qual s'alimenta la caldera del forn moro amb feixos de llenya durant el procés de cocció.

Bol Got de fang fondo, ample i sense vora.

Calda Quantitat de llenya que, a intervals regulars, s'ha de llançar a la caldera per a controlar la temperatura del forn.

Caldera Part interior del forn moro on es produïx la combustió de la llenya.

Caldo (Barbotina) Pasta ceràmica en estat líquid que s'utilitza per a la fabricació de peces pel procés d'ompliment o colada.

Cambra de cocció En el forn ceràmic, lloc on es couen les peces.

Canya Planta gramínia de tija buida que el terrisser utilitza en algunes operacions de refinatge de la peça ceràmica.

Caolí Argila blanca molt pura.

Carbó (en pols) S'utilitza per a filtrar-lo a través de les perforacions de les plantilles de l'estergit per a reproduir sobre la peça el dibuix que es vol marcar.

Ceràmica Tota peça d'argila modelada i cuita.

Ceràmica sigil·lada Tipus de ceràmica amb aspecte exterior de tonalitat rogenca o ataronjada que es fabricava en el segle I d. de C.

Coca Cada una de les porcions tallades horitzontalment que es trauen del totxo de fang en forma de rodanxes.

Cocció Acció de sotmetre a l'acció de la calor del forn peces de ceràmica a fi que adquirisquen determinades propietats.

Colomins Tires de fang de forma cilíndrica usades per a la fabricació de vimen ceràmic i per a assentar caixes de refractari en la cambra de cocció del forn moro.

Colors a l'aigua Pintures ceràmiques que es diluïxen en aigua per a aplicar-les sobre la peça.

Corba de cocció Representació gràfica de l'evolució de la temperatura del forn durant el procés de cocció.

Corró Cilindre per a aplanar l'argila.

Coure Metall que s'utilitza en algunes fórmules de pintures o esmalts amb què s'aconsegueix una tonalitat semblant en tercera cocció com en el reflex metàl·lic.

Cremador (mistera) Dispositiu que regula l'eixida del combustible en els forns de gas i servix per a facilitar i controlar la combustió.

Crin Pèl de la part alta del coll del cavall amb què es fabricaven els pinzells.

Defecte Imperfecció de la peça.

Deformació Alteració de la forma de la peça.

Densitat Relació entre massa i volum d'una substància. En ceràmica es controla en les argiles, les pintures i els esmalts.

Elements ornamentals Elements decoratius.

Emmallat En el procediment de vimen, trama ordida a l'entrecreuar-se els fils d'argila o colomins.

En sèrie Procés de fabricació repetitiu que facilita la producció de productes semblants.

Engalba En terrisseria, pasta d'argila d'una o més coloracions que s'aplica als objectes de fang abans de coure'ls. Després d'aplicar-la o decorar-la amb pigments, en algunes ocasions s'esgrafia.

Entaulellar Revestir una superfície amb taulells.

Entaulellat Revestiment de taulellets.

Entrebogat Sistema d'ompliment dels espais entre les bigues, normalment amb socarrats.

Escaiola Varietat d'algeps compacta de gra molt fi i color blanc. Mòlta i pastada amb aigua s'utilitza per a fer els motlles per a ceràmica.

Esmalt Vernís vitri de tonalitat variada que s'aplica en ceràmica per a decorar.

Espàtula Paleta xicoteta que s'usa en ceràmica per a mesclar components i aplicar-los.

Esquerdar Aparéixer clavells o ruptures en la peça de ceràmica.

Excavació Procediment d'investigació que consistix a desenterrar utensilis i restes del passat amb el mètode adequat.

Fang També conegut per argila. Pasta ceràmica, producte resultant de la mescla d'aigua, argila i caolí principalment.

Fer a l'aire Modelar el fang sobre el plat en moviment del torn de terrisser donant-li forma amb les mans.

Fi Textura de la peça ceràmica després de la segona cocció.

Fil d'aram L'utilitza el terrisser per a separar les peces ja elaborades al torn del pilot de fang.

Fondre Fer que el vernís es torne líquid en la segona cocció de la peça, de manera que forma una capa transparent i cristal·lina que cobrix la ceràmica i en protegeix el decorat.

Forca Pal rematat en un dels extrems per un ferro en forma de U que utilitzava l'encarregat de la cocció del forn moro per a espentar els feixos de llenya a la caldera a través de la boca del forn.

Forn Espai tancat d'obra on s'introdueix el que es vol sotmetre a l'acció de la calor.

Forn moro Forn antic per a coure ceràmica, amb llenya com a combustible i amb cambres per a la combustió i la cocció separades.

Fum Producte que, en forma gasosa, es desprén de la combustió. És molt abundant en la cocció dels forns moros.

Fumeral Obertures redones fetes en el sostre del forn per les quals es desallotgen els fums i els gasos de la cocció.

Gas natural Mescla de gasos lleugers que es troben sovint en jaciments de petroli i que s'utilitza com a combustible per a la cocció en els forns de ceràmica.

Gerra Atifell gran sense anses.

Goma elàstica Retalls circulars d'escassa amplària de la part interior dels pneumàtics que pressionen el motlle d'escaiola en el procés de colada per a evitar-ne la desarticulació.

Impuresa Terme que, en ceràmica, es referix a les substàncies i elements estranys que apareixen en la superfície de la peça durant alguns processos de l'elaboració.

Industrialització Desenvolupament del sector industrial dins de l'activitat econòmica d'una zona.

Llamosa Pasta ceràmica molt fluida, mescla de fang i aigua, que servix per a apegar a la peça els complementos ornamentals, i també per a unir-ne les parts.

Llandeta Planxes fines de llautó en forma de rectangle que el terrisser utilitza en diferents fases del procés d'elaboració de la ceràmica.

Llenya Combustible tradicional en la cocció ceràmica utilitzat en els forns moros. Està formada per arbustos de sotabosc.

Majòlica Pisa comuna.

Manganés Òxid de manganés. Diluït en oli de llinosa servix en el procés decoratiu de la corda seca per a delimitar les zones de la peça que han de ser omplides per diferents colors.

Material refractari Revestiment de l'interior dels forns que concentra la calor i evita fugues de temperatura. Material amb què es fabricaven, en forma de caixa cilíndrica, elements de protecció de la ceràmica durant la seua cocció en el forn moro. Igualment, elements que formen l'estructura de la distribució de la càrrega en forns de gas natural.

Mescla Conjunt de matèries que, mesclades entre si, conformaven la composició del vernís. La seua composició i quantitat depenia del formulari particular de cada mestre artesà o fabricant.

Mitja canya Secció de canya tallada, biseccionada verticalment. Els seus extrems es tallaven en bisell. Servix com a utensili de treball, indispensable per al terrisser.

Modelar Donar forma a la peça de forma manual.

Modernisme Moviment artístic i decoratiu de final del segle XIX i principis del XX, caracteritzat per la profusió de motius naturals, línies corbes i un ús depurat del color.

Mostres Peces o objectes ceràmics utilitzats com a proves per a controlar la temperatura de la cocció.

Motle Qualsevol objecte que servisca per a donar forma i obtenir una segona peça. En realitat, és el negatiu d'esta. Els motles utilitzats per a l'elaboració de peces ceràmiques estan confeccionats en escaiola i poden ser d'unes quantes classes. Per al procés de colada o ompliment, estan compostos per diverses peces, depenen de la complexitat del producte a reproduir i tenen forma còncava, amb un mateix orifici d'entrada i posterior buidatge de la barbotina sobrant. Per a la realització de vimen són d'una peça i tenen forma convexa. Per a obtenir gravats, solen ser de superfície quasi plana amb els motius gravats que es volen reproduir. Per a aconseguir peces per la tècnica de pressió manual solen ser de dos peces i amb tancament hermètic.

Musulmana A Espanya, època entre els segles VIII i XV caracteritzada pel domini exercit per pobles que professaven l'islam i que van tindre una influència notable en tècniques i estils ceràmics.

Neolític Últim període de l'Edat de Pedra, que va suposar una revolució en molts aspectes de la vida de l'home.

Oli de llinós Oli assecant, fluid i de color groc que s'extrau del lli. En la corda seca es mescla amb manganés per a traçar el dibuix que actuarà com a separador dels esmalts.

Òxids en pols Compostos químics utilitzats en ceràmica que, al fondre's a altes temperatures, pinten les zones on han sigut aplicats.

Paper sulfuritzat Paper també anomenat vegetal que s'utilitza per a calcar dibuixos en el procés de l'estergit.

Peça crua (en cru) Peça ceràmica únicament conformada, és a dir, abans de ser sotmesa a la primera cocció.

Peça fina Nom que es dona a tota ceràmica que, una vegada envernissada, ha estat sotmesa a cocció de fi o vidriat (segona cocció).

Pigment Matèria colorant que, dissolta en aigua, s'utilitza per a aplicar colors a la peça ceràmica en l'estat bescuitat.

Pilot Porció de pasta pastada i presentada en forma troncocònica per a l'elaboració de peces de ceràmica.

Pinzell Instrument per a pintar que consistix en un conjunt de pèls subjectes a un mànec.

Pisa daurada o ceràmica daurada Vegeu Reflex metàl·lic.

Pisa Objectes ceràmics fabricats amb matèries primeres argiloses plàstiques, riques en alumina.

Pitxer Atifell amb ansa i boca de bec que s'utilitza per a traslladar i abocar líquids..

Plat giratori Element del torn que gira al voltant d'un eix de simetria.

Plata Metall que s'utilitza en algunes fórmules de pintures o esmalts amb què s'aconsegueix una tonalitat semblant en tercera cocció, com en el reflex metàl·lic.

Plataforma mòbil Zona plana de material refractari amb rodes que és desplaçada fins a l'interior del forn amb càrrega de peces de ceràmica.

Policromia Ús de diversos colors.

Pressionar Estrényer sobre una superfície plana.

Procés d'envernissada Acció d'aplicar el vernís a una peça de ceràmica per mitjà d'immersió en líquid.

Procés d'esgrafiat Sistema de decoració practicat sobre objectes crus, sobre els quals s'ha aplicat un recobriments d'engalba. Sol realitzar-se per mitjà d'estilets, culleretes o qualsevol element més o menys punxegut.

Procés d'estergit estampació de dibuixos pressionant sobre la peça ceràmica amb un drap impregnat de carbó en pols a través d'un paper sulfuritzat en què prèviament s'han perforat les siluetes del dibuix a reproduir.

Procés de bescuita Primera cocció a què és sotmesa la ceràmica en cru.

Procés de calat Decoració feta amb ranures i forats en la paret de la ceràmica en cru.

Procés de calfament Temps transcorregut entre l'encesa del forn fins a la finalització de la cocció.

Procés de cocció de fi Segona cocció a què és sotmesa la peça després del procés de decoració, amb la qual es vitrifica el vernís i queda fixada la decoració.

Procés de colada o ompliment Procediment de conformació de la peça, que consisteix en l'abocament de l'argila en estat líquid a l'interior d'un motlle i el posterior buidatge del que sobra, una vegada s'ha format en el seu interior una capa de pasta sòlida amb la forma del motlle.

Procés de decoració sobre vernís Es coneix com a tal el procés de decoració sobre una peça bescuitada, que ha sigut envernissada prèviament.

Procés de decoració davall de coberta Es coneix com a tal el procés de decoració sobre una peça bescuitada que ha d'envernissar-se després.

Procés de pastada En ceràmica, tècnica de mescla del fang per a eliminar-ne molècules d'aire i donar-li la textura idònia per a ser treballat.

Procés de perfilament Traçar amb el pinzell la silueta dels dibuixos o els detalls de les decoracions.

Procés de refredament Temps transcorregut des de la finalització de la cocció fins que les peces poden ser manipulades.

Procés de repassada Supervisió de la peça conformada per a eliminar les imperfeccions.

Punxa Fulla d'acer temperat, amb mànec de fusta, en forma de punta de llança, d'uns 10 cm de llarg per 2 cm d'ample, punta molt aguda i els dos costats esmolats.

Punxó Utensili de treball format per una punta d'acer engranada a un mànec. S'utilitza en els processos d'esgrafiat i estergit.

Rebaves Impureses de fang sobrant que apareixen en la peça al traure-la del motlle.

Reflex metàl·lic Tècnica d'origen musulmà que, per mitjà d'una mescla especial d'ingredients i un procés de cocció en atmosfera reductora, aconseguix un acabat en la superfície de la peça ceràmica semblant al dels metalls nobles. La seua elaboració en les terrisseries de Manises, des del segle XIV fins al XVII, van donar a esta ciutat reconeixement i prestigi mundial.

Resistència Element d'un circuit elèctric que produïx calor.

Respiralls Obertures en el sostre de la cambra de cocció dels forns moros per on es desallotja el fum de la combustió.

Romer Arbust de bosquina utilitzat en la cocció de forn moro, principalment en la cocció de peces de pisa daurada.

Sagen Lloc situat al fons de la caldera del forn moro en un pla superior a esta. S'usava normalment per a fondre la mescla i per a bescuitar algunes peces. Per extensió, també s'anomena sagen al contingut d'este.

Socarrat (Bescuitat) Peça de ceràmica que només ha estat sotmesa a una primera cocció. Per extensió, s'anomena així al conjunt de peces cuites.

Socarrat (Taulellet) Taulellet elaborat de forma manual al qual s'aplica una engalba i és decorat posteriorment amb òxid de ferro, que li dóna una tonalitat rogenca, i òxid de manganés, que li dóna una tonalitat negra, i posteriorment es cou a una temperatura d'uns 800°C. Durant els segles XIV al XVI es va utilitzar com a decoració en els entrebigs dels sostres.

Sòcol Peça que es col·loca en la base dels barandats o murs de les habitacions com a element estètic i per a protegir-los de cops o fregaments.

Taca Taca groguenca que apareix en les peces bescuitades, provocada per la mala aplicació del procés de colada o ompliment, al xocar amb massa força la barbotina amb la superfície del motle.

Taulell Peça plana de ceràmica que generalment s'utilitza com a revestiment de terra o de les parets.

Tècnica de la corda seca Procés de decoració en ceràmica en què una matèria greixosa delimita les zones sobre les peces a decorar, que són cobertes després per distints esmalts amb la utilització d'unes xeringues, i així s'impedix que es mesclen.

Tècnica del tubat Utilitzant un xicotet tub, es tracen sobre un taulellet les línies d'un dibuix amb un material també ceràmic. Estos espais s'omplien després amb distints vidriats pintats.

Terracota Bescuitat que resulta de la cocció de fang feruginós o roig.

Terrisser Persona que elabora atifells de terrissa.

Terrisseria Taller del terrisser.

Torn de peu (de falda) Torn de terrisser, de fusta i més gran, que s'acciona per fregament del peu sobre una roda de fusta concèntrica amb l'eix del torn, de manera que se'n regula la velocitat d'este necessària per a cada acció.

Torn de terrisser Màquina per a conformar peces a l'aire depositant l'argila sobre un plat giratori a velocitat constant, regulada de forma mecanitzada, sobre la qual les mans del terrisser treballen el fang fins a donar-li la forma desitjada.

Torneta Torn xicotet de tracció manual que s'utilitza per a recolzar la peça que s'ha de decorar.

Totxos Blocs d'argila.

Trenat Acció de fer colomins o trenes en la tècnica del vimen.

Vernís Substància amb què es recobrix la peça de ceràmica i que es vitrifica en la segona cocció.

Vimen ceràmic Tècnica ceràmica en la qual, a imitació de la confecció de vimen, la peça es conforma ordint trenes o colomins de fang.

Xeringa (Pera) En la tècnica de la corda seca, utensili en forma de pera que conté la pintura en l'interior i l'aplica sobre la peça a decorar per l'extrem que té una cànula de punta buida.